

בדמיון חיי

ליקוט הלכות בענייני תרומת דם

אברהם יעקב גולדמינץ
ארגון "לב מלכה" ה'תש"ס

זיה זיאז

תמונת שער:

התרמת דם המונית בבנק המזרחי סניף גאולה בירושלים
אמבולנס של "לב מלכה" וניידת התרמת דם של מד"א.
צד אחורי: מנת דם משולבת בסמל הארגון.
עיצוב וביצוע עטיפה: צבי סלומון
צילום תמונות עטיפה: ר. יצחקי

מסת"ב 965-222-997-0 ISBN

כל הזכויות שמורות למחבר אברהם יעקב גולדמינץ

על פי דין תורה, ולהבדיל עפ"י הזכויות הבינלאומיות; אין
להעתיק או לשכפל ספר זה או קטעים ממנו בשום צורה ובשום
אמצעי ללא רשות בכתב מהמחבר.

**בכל ענייני הספר נא לפנות למחבר
בת"ד 16217 ירושלים 91161**

ההכנסות קודש לארגון "לב מלכה"

ארגון "לב מלכה" רח' ברוכים 8 ת"ד 5059 ירושלים

טל' 5376666-02-(972)

תוכן מקוצר

5	תוכן מפורט
8	הסכמות
17	דברי פתיחה מאת יו"ר הארגון
21	מבוא
25	פרק א' דיני הצלת נפשות
	פרק ב' דיני תרומת דם
37	(דיני הקזת דם תרומת דם ובדיקות דם)
59	פרק ג' דינים נוספים
65	פרק ד' שעת חרום בשבת
79	תשובות בהלכה
	הערות הגרש"א שטרן שליט"א
87	(ובתוכם מדיני מכה אביו ואמו)
90	סיפורים מתקופת השואה
94	מכתב רפואי ודברי פתיחה (מד"א)
97	רקע והסבר רפואי
103	קיצור הלכות

וזאת למודעי כי על אף שהדברים שנכתבו
כאן מבוססים וסמוכים על דברי רבותינו
הפוסקים, אולם בסידור מחדש ובעריכה
של הדברים ייתכנו שינויים בדקדוק
ההלכה, ובפרט כאשר נוספו דברי לימוד
והסבר, והפסק למעשה תומצת בקצרה.
הרוצה לעמוד על דיוקם ודקדוקם של
הדברים, יעיין במקורותיהם.

הדברים שנכתבו כאן נועדו להסב תשומת
לב למה שהתלבן במסגרת זו, ולדעת מה
ומתי לשאול שאלת חכם. ורק כאשר אין
אפשרות לשאול, ניתן לסמוך (לחומר) על
הדברים שנכתבו, שלא יצאנו מתורת
הספק.

הדברים מותאמים למציאות כיום בארץ
הקודש, וייתכן שבמקומות אחרים צורת
העבודה שונה, והיחס ההלכתי בהתאם.
כמו כן עם הזמן המציאות וצורת העבודה
יכולים להשתנות, ועל כך יש ליתן תשומת
לב מרובה.

תוכן מפורט

8	הסכמות.....
17	דברי פתיחה מאת יו"ר הארגון.....
21	מבוא.....
25	פרק א' דיני הצלת נפשות.....
25	א. דין הצלת נפשות.....
26	ב. יסוד הדין.....
28	ג. הדין בתרומת דם.....
31	ד. תרומה למאגר הדם.....
32	ה. תרומת טרומבוציטים.....
33	ו. תרומה תמורת תשלום ואיסור חובל בגופו.....
35	ז. ביטול תורה.....

פרק ב' דיני תרומת דם

37	(דיני הקזת דם תרומת דם ובדיקות דם).....
37	א. מהי הקזת דם.....
40	ב. ערב יום טוב.....
45	ג. זמנים נוספים שנאסרו בהקזת דם.....
49	ד. הלכות בהקזת דם.....

ה. חול המועד 51

ו. נטילת ידיים 52

פרק ג' דינים נוספים 59

א. טומאה 59

ב. צניעות 60

ג. נזיקין 60

ד. קבלת ערוי דם 61

ה. היבט חינוכי 63

פרק ד' שעת חרום בשבת 65

א. רקע לדיני פיקוח נפש בשבת 65

ב. מיעוט באיסורים בשבת 67

ג. הכנות לשבת 68

ד. המצבים בהם מתרימים דם בשבת 69

ה. האיסורים השייכים בתרומת דם 71

ו. התרמת דם ביום הכיפורים 75

תשובות בהלכה 79

הגרח"י כהן שליט"א

מדיני הקזת דם הנוגעים לתרומת דם 79

הגרסה"פ שיינברג שליטי"א

גדר מציל נפש, ביטול תורה, טומאה (ברכת הנהנין),

נזיקין, צניעות, דין הקזת דם ועכו"ם 81

הגריי"א אפרתי שליטי"א בשם הגריי"ש אלישיב שליטי"א

נטילת ידיים אחרי תרומת דם 83

הגרמ"ש קליין שליטי"א בשם הגר"ש וואזנר שליטי"א

תרומת טרומבוציטים 84

הערות הגרש"א שטרן שליטי"א 87

מתעלם מהצלה, טיפול רפואי והקזת דם באביו, ואם

כרוך בהוצאת דמים, שאיבת דם מאביו, הדבקת פלסטר

בשבת, הכנות לשבת, ריבוי הקזת דם בנערות.

סיפורים מתקופת השואה 90

א. אקציה של דם 90

ב. נוגדנים יהודיים 92

מכתב רפואי ודברי פתיחה (מד"א) 94

רקע והסבר רפואי 97

קיצור הלכות 103

ב"ה עש"ק לסדר פנחס ח"י תמוז תשנ"ט
ראיתי עליהם לתרופה ליקוט חשוב ומסודר בענין התרמת
דם שנתחבר ע"י המופלג בתורה ורך בשנים ה"ה הבה"ח
כמר אברהם יעקב גולדמינץ נ"י הענין הנ"ל נשתנה
מימי חז"ל שאז היה בבחינה רפואה עצמית וכהיום הוא
ענין של **חסד יש בו משום הצלת נפשות**, וכל המסייע
באופן המועיל מזכה את הרבים על כן נחזיק טובה
להמחבר החשוב הנ"ל שביקר בפרטות ההלכות הנוגעות
לענין זה דיבור דיבור על אופניו בסדר נאה ויזכה להפיצו
בישראל. ונזכה לברכת והסירותי מחלה מקרבך מתוך
בריאות השלמות. ידידו המברכו בלוי"נ
נפתלי ה' פרנקל

בס"ד עש"ק לסדר ד' א"א יוסף עליכם ככם אלף פעמים.
תשנ"ט.
כיהודא ועוד לקרא כי ג"א ראיתי ועיינתי בכת"י **והם**
דברים מדויקים ונכתבו במחשבה טהורה ובכובד הראוי
לנושא חשוב זה שכמעט ולא מצינו מי שיזדקק לזה וזכה
מחברו החשוב המו"מ שיחי' לברר שמעתתא זו בהשכל
ודעת. וזכותא רבא היא לו וגם למפעל החשוב והנעלה
העוסק בהצלת נפשות ישראל **"לב מלכה"** פעיה"ק.
ובעה"ח לכבודה של מצוה ולא תעמוד על דם רעך וגו'
בברכה והצלחה וס"ד. **משה הלברשטאם** פעיה"ק
ירושלים ת"ו

אצטרף בזה בדבר הספר החשוב "בדמיון חיי" אשר ערך
המופלג רבי אברהם יעקב גולדמינץ שליט"א אשר יש בו
עזרה רבה לאלו הנזקקים לזה.

בברכת חג שמח פרוס חג הסוכות תש"ס
חיים יודא כהן

ההסכמות מובאות לפי סדר קבלתן ולפי מקרי הדפוס

NAFTALY H. FRANKL
Rabbi of Hag Meir Synagogue
Rabbi in Hag Meir Synagogue
JERUSALEM, ISRAEL
26 ELI HACHEN ST.
TEL. 538-4397

נפתלי הירשקא פרנקל
רבי ד' חג מיר
חבר מועד החרדיות
רחוב עלי חכנים 26
ירושלים
טל. 538-4397

ב"ה שנת אלף תש"ס ה' תש"ס

הנני מצהיר כי הנני מוכר
המזכר דם שנתנו לו המזכר המזכר
בשם ה' ה' ה' ה' ה' ה' ה' ה' ה' ה'
הנני מצהיר כי הנני מוכר
המזכר דם שנתנו לו המזכר המזכר
בשם ה' ה' ה' ה' ה' ה' ה' ה' ה' ה'
הנני מצהיר כי הנני מוכר
המזכר דם שנתנו לו המזכר המזכר
בשם ה' ה' ה' ה' ה' ה' ה' ה' ה' ה'
הנני מצהיר כי הנני מוכר
המזכר דם שנתנו לו המזכר המזכר
בשם ה' ה' ה' ה' ה' ה' ה' ה' ה' ה'

ב"ה שנת אלף תש"ס ה' תש"ס
הנני מצהיר כי הנני מוכר
המזכר דם שנתנו לו המזכר המזכר
בשם ה' ה' ה' ה' ה' ה' ה' ה' ה' ה'
הנני מצהיר כי הנני מוכר
המזכר דם שנתנו לו המזכר המזכר
בשם ה' ה' ה' ה' ה' ה' ה' ה' ה' ה'
הנני מצהיר כי הנני מוכר
המזכר דם שנתנו לו המזכר המזכר
בשם ה' ה' ה' ה' ה' ה' ה' ה' ה' ה'

הנני מצהיר כי הנני מוכר
המזכר דם שנתנו לו המזכר המזכר
בשם ה' ה' ה' ה' ה' ה' ה' ה' ה' ה'
הנני מצהיר כי הנני מוכר
המזכר דם שנתנו לו המזכר המזכר
בשם ה' ה' ה' ה' ה' ה' ה' ה' ה' ה'

SHMUEL ELIEZER SHTERN
DAYAN BEIS-DIN HARAV VOZNER SHLITA
VRAM YESHIVAS CHUG CHASAM SOFER
RECHOV HARAV KOOK 1 BNEI BRACH 51273

שמואל אליעזר שטרן
חסיד כבוד דתח דתח ודח שטיטא
וריס ישיבת חוג חסם פוסר
רח הרב קוק 1, בני ברק 51273

בס"ד י"ח מנחם אב תשנ"ט

אבר שטער אלוף אל האלף האלף געפן היין
נקיט געטן האלף געטן חיי, געטן ידו האלף אל
גביר האלף האלף האלף האלף האלף האלף
האלף האלף האלף האלף האלף האלף
האלף האלף האלף האלף האלף האלף
האלף האלף האלף האלף האלף האלף
האלף האלף האלף האלף האלף האלף
האלף האלף האלף האלף האלף האלף
האלף האלף האלף האלף האלף האלף
האלף האלף האלף האלף האלף האלף
האלף האלף האלף האלף האלף האלף

ברכה מרובה וביקרא דאוריתא
שמואל אליעזר שטרן

בס"ד ר"ח מנחם אב תשנ"ט לפ"ק
ותרב שמחתי לראות את האוצר הבלום
בספר היקר נקוב בשמו הטוב "בדמיך
חיי", מעשי ידיו האמונות של כבוד
האברך החשוב והמפואר הרה"ג ר' אברהם יעקב
שליט"א, אשר שיכל את ידיו בתבונה יתירה לברר וללבן הדק
היטב את משנת תרומת דמים, להבהיר את גדר חיובו בהלכה וכל
הנידונים המסתעפים ממנו, ערוך ומסודר בטוב טעם ודעת,
להורות לעם ה' את הדרך הסלולה ילכו בה לבלי היכשל. אשרי לו
שזיכה את הרבים בדבר חשוב שיש בו משום רפואה והצלת נפשות
יזכה עוד רבות בשנים להפיץ תורתו וחכמתו על פני תבל, לתועלת
ולזכות הרבים.

ברכה מרובה וביקרא דאוריתא
שמואל אליעזר שטרן

הערות הרה"ג שליט"א בעמ' 87

ברוך דוב פוברסקי

בן זכאי 45, בני ברק

טל. 6183538

בס"ד, יום כ"ה מנחם תשנ"ט

כ"ה חדרה אברהם יצחק מלמד ז"ל
אלי וברכה

באני הדיוקן. בבית חיי אשר
הוא הולך למה ולכן את זמן החודש
מגיד סג"ר השם ועד הקטנים בבית
וד חיי. ואני אקרא י"א. י"א. י"א.
לגדול גדול. ויהי שנה א' למה
ואגדל ואני יצא ב"ח אברהם ח"ל
גמיה למען שנה א' א"ל. י"א. י"א.
ואגדל ואלו.

דיוקן

דיוקן ש"ס ח"ל

בס"ד, יום ר"ח מנחם תשנ"ט
כ"ה הבה"ח אברהם יעקב גולדמינץ נ"י
שלו וברכה

ראיתי את הקונטרס "בדמיון חיי" אשר בו השכלת לברר וללבן
את ענין תרומת דם מתוך סוגיות הש"ס ומד' הפוסקים דבר דבר
על מכונו. ואמינא לפועלך "וישר". הדבר יהי לתועלת גדולה.
ויה"ר שתזכה עוד להתעלות ולהתגדל ולהוסיף עוד כהנה להגביר
חילים בתורה לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא. לברכה
ולהצלחת עולמים.

בהוקרה
ברוך דוב פוברסקי

Rabbi CHAIM P. SCHEINBERG

Rosh Hayeshiva "TORAH ORE"

and Morah Hora'ah of Kiryat Mattersdorf

הרב חיים פינחס שיינברג

ראש ישיבת "תורה אור"

ומורה הוראה דקריית מטטסדורף

בס"ד, ר"ח מנחם אב, תשנ"ט

מכתב ברכה

הנה הביא לפני הבה"ח אברהם יעקב גולדמינץ נ"י השוקד על תלמודו בהישיבה הקדושה "מיר", והוא אחד מהפעילים בארגון החשוב "לב מלכה", והראני קונטרס הנקרא "בדמיון חיי" אשר הוא ליקוט הלכות למעשה בענין התרמת דם לצורך פיקו"נ ולצורך שמירתו במאגר הדם, וליבן ובירור הלכות אלו עד כמה שידו מגעת, וסידר הדברים באופן ברור ונאות לתועלת הסתעסקים במצוה חשובה זו, ומסידור ועריכת הדברים ניכרת שקידתו ועמלו בלימוד התורה הקדושה בכלל, ובבירור ההלכה למעשה בפרט.

ואף שאני יוצא בהסכמות לחיבורים, ובפרט לאור העוסקים בעניני הלכה למעשה מפני סרדות הישיבה כי רבו עלי, אבל כיון שיודע אני שמלגט קונטרס זה לא זזה ידו מתחת ידי אחד מחשובי מורי ההוראה פיעה"ק ירושלים, הלוא הוא הרה"ג ר' משה הלברשטאם שליט"א, חבר ביה"ד ומו"ץ בהעדה החרדית אשר הוא נשיא הארגון החשוב "לב מלכה", וכל דבר קטן כנדול הביא לפניו, ע"כ לא אמוע ברכתי מסגור שיזכה שלימות זה יהיה לתועלת גדולה לעוסקים בצרכי ציבור אלו באמונה, וכל המסיים נפש אחת מישראל כאילו קיים עולם מלא.

המסיים בברכת "והסרתי מחלה מקרבך"

חיים פינחס שיינברג

בע"ה ז' מנחם אב תשנ"ט

כב' תככי, תלמיד ישיבתנו "באר התורה"
הבה"ח המופלג בתורה, עדין לגאון ולתפארת,
כמר אברהם יעקב גולדמיץ נ"י וזרח לעד

שמחתי בראותי הקונטרס "בדמיך חיי" על ההלכות השייכות
לתרומת דם, אשר תכרתו.

אשרך שזכית לשקוד על התורה שנים רבות בישיבתנו, וללכך דברי
התורה ברבנה ובסברא ישרה, ולרכוש ידיעות נרחבות בתורתנו הקדושה;
ועתה קבלת על עצמך לברר וללכך ההלכות החשובות הללו הנגזרות
לעניני הצלת נפשות, ולאסוקי בהם שמעתא אליבא דהלכתא, ונרגת
כראוי שלא וזה ידך בלי ללכך הדברים עם הגר"מ הברשטאם שליט"א
ושאר גדולי המורים.

ואחר שהסכימו על ידך הגר"מ הברשטאם שליט"א ועוד מגדולי
המורים, להוציא ההלכות הללו לאור עולם, אין לי אלא לברך שיפרצו
מעיינותך חוצה, ויתקבלו דבריך בבית המדרש.

יתן ה', ובכשרונותך והחמדתך הגדולים, תזכה עוד להרבות תורה
בישראל ולהעמיד תלמידים רבים ודגונים.

הוא"ק מנחם אברהם גולדמיץ שליט"א
קב"ל יוסף און

מכתב מאת כ"ק האדמו"ר מספינקא שליט"א חבר מערכת אוצר הפוסקים.

ב"ה פעה"ק ירושלים תובב"א. יום ראשון שנאמרה בו ברכה, לסדר "אנחנו אלה פה כולנו חיים", שנת "יהא בו רפואה והמזור לכל החולים" ואתחנן אל ה' תשנ"ט לפ"ק

ראה ראיתי את הקונטרס החשוב "בדמיך חיי" מעשה ידיו להתפאר של הבה"ח המפואר המו"מ בתו"ש הר' אברהם יעקב גולדמינץ הי"ו ממשפחתו של הרה"ח המרומם מו"ה עזרא יעקב באש זצ"ל חותנו של זקנינו האמרי יוסף זי"ע מספינקא, אשר בירר ענין התרמת דם לחולי ישראל שיש בזה הצלת חיים, והרי כל המקיים נפש אחת מישראל כאילו קיים עולם מלא, **ולא נפלאות היא ואין זה דבר קשה**, ובפרט בא"י דאיתא במסכת כתובות נב ע"ב, עשו הקזת דם בא"י כרפואה שאין לה קצבה, ופירשו הראשונים לפי שבא"י היו רגילין להקיז דם תדיר, ולפי"ז מסתבר דהגם שענין הקזת דם נשתנה מבימי הגמרא שאז הי' זה בעצמו רפואה, מ"מ י"ל **שבא"י קל יותר לעשות זאת גם בזמנינו**.

יעזור השי"ת כי כל זה (ישראל) [ישראל] בבחינת תורה היא וללמוד אני צריך, ולמעשה לא יצטרכו לזה, והשי"ת ירפא במהרה כל חולי עמו ישראל רפואת הגוף ורפואת הנפש ונזכה כולנו לבנין בית הבחירה בביאת גואל צדק במהרה בימינו אמן.

המעתיך ומצפה לישועת ה' במהרה
הק' מרדכי דוד כהנא
בלאאמו"ר מספינקא-ירושלים זצ"ל

חן חן לך וברכת ה' עליך, חביבי הר' אברהם יעקב הי"ד, על חסכת עמל, ומשמיא קא זכי לך לברר ללבן ולהביע בשפה ברורה ובדיוק רב, עניני תרומת-דס, והכל בטוב טעם ודעת, דברים הנוגעים פעמים רבות להצלת נפשות ממש.

ואכן טוב לבך הביאך להקדיש כל כך הרבה, ע"מ שכל מי שיזדקק להתעסק במצוה כה חשובה, יהיו הדברים ברורים לו וידע מיד איך וכיצד, במהירות לקיים מצוה זו.

הכותב וחותם לכבוד התורה עמליה ומכבדיה
יצחק אזרחי

ב' תשרי תש"ס

הכותב וחותם לכבוד התורה עמליה ומכבדיה
יצחק אזרחי

יצחק אזרחי

יד תשרי תש"ס

דברי פתיחה

לפני כעשר שנים פנו אלינו זוג הורים לתינוקת קטנה בבקשה לא קלה, התינוקת שלהם חולה ולמען הצלת חייה הם זקוקים לכשישים מנות דם. לצורך כך עליהם לגייס תורמי דם רבים ואין לאל ידם לארגן זאת. בל נשכח כי ביתם חולה כבר כמה חודשים והם כבר עברו איתה צרות ותלאות רבות, כך שגם נפשם כלתה, ואין להם כוח להתרוצצויות וחיפוש אחר תורמי הדם - הנוזל היקר להצלת ביתם.

האמת, שלא ידענו מהיכן נגייס את תורמי הדם. היינו רגילים לעזור לחולים בכל מיני תחומים, אבל בתחום זה מעולם לא התעסקנו.

לאחר לחצים ובקשות נכנסנו אל המלאכה, כשלא ידענו מהיכן וכיצד נסיים אותה. בסייעתא דשמיא גויסו התורמים הנדרשים, וחייה של התינוקת, היום ילדה בריאה כבת עשר, ניצלו.

זה היה בשנת ה'תשמ"ט. בתקופה בה התחלנו בהקמתו של ארגון "לב מלכה". בהתייעצות עם מורי ורבי הגאון הגדול הרב משה הלברשטאם שליט"א נשיא הארגון, ניווטנו את הארגון לעיסוק בהתרמות דם. הנתונים השמורים בארכיון של "לב מלכה" מורים על אלפי אנשים שחייהם ניצלו בזכות מצוה זו.

במשך הזמן גדילות ורבות מספר הפניות לקבלת מענקי דם מארגון לב מלכה. וזאת משתי סיבות, האחת שהארגון מתפרסם והולך בקרב הרופאים ובציבור הרחב. והשניה, עם התקדמות והתפתחות הרפואה, נלמדות טכניקות חדשות כיצד לרפא חולים, אבל לזה נצרכות מנות דם נוספות. למעשה אנחנו היום הארגון הגדול ביותר בארץ העוסק בהתרמות ובמענקים של מנות דם (לפי נתוני בנק הדם).

במשך הזמן נתקלנו בבעיות הלכתיות וביקשתי מידידי המחבר שיחי' הבה"ח אברהם יעקב גולדמינץ נ"י לגשת לרבנים מורי הוראה ולברר את המעשה אשר יעשון.

כשהתרבו פסקי ההלכה בנושא, בעצה אחת עם כב' מו"ר נשיא הארגון הרה"ג הרב משה הלברשטאם שליט"א, החלטנו לרכז אותן בקונטרס זה, לתועלת העוסקים במצוה חשובה זו.

ברצוננו להודות למחבר על כל עזרתו לארגון לשם שמים ושלא על מנת לקבל פרס, וכל זאת למרות כל לימודיו וסדריו הרגילים. אמנם רוב העבודה נעשתה בתוככי בית המדרש באופן שלא זכינו לראות במו עינינו כמה עמל ויגיעה השקיע עבור הארגון, אמנם מהמעט שכן ראינו - רב בו, וכל היוצא מן הכלל ללמד על הכלל כולו יצא. נברכו בשם הארגון ובשמי, שיזכה להמשיך וללמוד מתוך נחת והרחבת הדעת, ולהתעטר בכתרה של תורה והוראה כשאיפותיו הקדושות, להגדיל תורה ולהאדירה.

נסיים בקריאה לציבור הרחב, שיענה לקריאותיהם של מארגני התרמות הדם, ויצטרף למצוה רבה זו, שהיא

חסד שיש בו משום הצלת נפשות. לעיתים הצורך בכל מנת דם גובל בפיקוח נפש. והרי דבר זה איננו קשה כלל, ובמאמץ קטן ניתן להיכלל בדברי חז"ל "כל המקיים נפש אחת מישראל כאילו קיים עולם מלא". ובפרט שידוע שיש בזה תועלת בריאותית גם לתורמי הדם.

בברכת "והסירותי מחלה מקרביך"

הרב אהרן לייב אברמן

יו"ר

ארגון "לב מלכה"

מבוא

"'בחסד ואמת יכופר עון' (משלי טז, ו).

חסד - זו גמילות חסדים, שנאמר 'רודף

צדקה וחסד ימצא חיים צדקה וכבוד'

(שם כא, כא).

אמת - זו תורה, שנאמר 'אמת קנה ואל

תמכור' (משלי כג, כג).

(ברכות ה ע"ב)

שבח והודאה לבורא עולמים

על שהביא זאת לקיומים

ויצאו לאור דברי הדרכה

לקיים דבר ה' זו הלכה

לפני כשש שנים, פנה אלי הרב אהרן לייב אברמן, יו"ר ארגון "לב מלכה", בבקשה לסייע לארגון, על ידי נסיון לברר, ללבן ולפרט, ולשאול דבר ה' זו הלכה, בענינים הנוגעים למעשה, בכל הקשור לתרומת דם.

ואכן, ישבתי, ביררתי וליבנתי את הבעיות וההתלבטויות ההלכתיות, וניסיתי למצות את כל המצבים אליהם מגיעים מתנדבי הארגון. את מסקנות הביורורים הצגתי כשאלות ברורות, שלחתי אותן לגדולי הפוסקים. צירפתי גם מהשו"תים הנדפסים; עד שהגעתי לפרסום הדברים האלו.

כל העבודה והעריכה, נעשתה תוך התיעצות וקבלת הנחיות ברורות ממנו"ר נשיא הארגון **הגאון הגדול רבי משה הלברשטאם שליט"א**, חבר ביה"ד ומו"ץ בהעדה החרדית, ראש ישיבת "דברי חיים" טשעקווע, ובעמח"ס שו"ת "דברי משה".

תודתי והוקרתי נתונה להגאון שליט"א, על הזמן והמחשבה שהשקיע בזה, ועל העזרה המתמדת והבירורים הקשים, וכן על העיון והביקורת בכת"י הקונטרס. ובזאת גם אודה לו, בשם הארגון, על כל עזרתו והדרכתו.

ישר כח מיוחד לרב הגאון הרב חיים יודא כהן שליט"א על טרחתו המיוחדת ועזרתו הרבה בעריכת ובהגהת הדברים.

אודה לאברכים היקרים שסייעו רבות, הרי הם הרב שלום בן שלום, הרב שלמה ברבר, הרב אברהם ברמינקא, הרב יוחנן גוטשטיין, הרב מנדל הורביץ, הרב צבי טווערסקי, הרב משה לודמיר. וכן אודה לרב יוסף הברפלד מארגון "החובש הר נוף", לרב מרדכי ליברמן מארגון "רפואה וישועה", לרב דוד סינגר מארגון הצלת נפשות (רמות), לרב יצחק ריזה מ"הצלה ירושלים", ולאגודת "עזר מציון" - על עזרתם, כל אחד בתחומו הוא.

תודה מיוחדת נתונה לכל מתנדבי הארגון היקרים, העושים לילות כימים לרווחתם ולסעדם של חולי ישראל.

ישר כח לרה"ג הרב יגאל שפרן שליט"א, ראש המחלקה לרפואה והלכה של המועה"ד בירושלים, על עזרתו.

כמו"כ חובת הכרת הטוב, ל"פרויקט השו"ת" של אוניברסיטת בר אילן, שנעזרתי בתקליטור שהכינו. וכן למערכת "נהוראי", על השימוש בתקליטור בנושאי רפואה והלכה.

תודה מיוחדת ל"מכון שלמה אומן" ולעומד בראשו הרב יואל קטן שליט"א על העזרה בעריכה.

ברכת ישר כח למו"ר הגאון הרב גבריאל יוסף לוי שליט"א, ראש ישיבת "באר התורה"; במסילה הובילני, בתורה הושיבני, בדרכה הוליכני ולנתיבתה הביאני. וכן אודה למקום של תורה - ישיבת מיר המעטירה אשר בבית מדרשה אני חוסה בימים אלו.

אכיר טובה מיוחדת להורי היקרים, אבי מורי הר"ר משה שליט"א ואמי מורתי מרת רבקה חנה תחי'; על הטרחה וההשקעה שעמלו בי, שאינה ניתנת לכתיבה במקום צר זה.

תודתי לבורא עולמים, על שגמלני והביאני עד הלום. והתפילה מלפניו, שיתן לי את הנחת והרחבת הדעת, לעמול בעבודתו ובתורתו; ושלא תארע תקלה על ידי, ולא אכשל ח"ו בדבר הלכה. אכ"ר.

לסיום, אבקש מכל מי שימצא מה להעיר, הן בדקדוקי ההלכה, הן בסגנון או בבירור המציאות, שיטרח להודיעני; ואשתדל להתייחס בעז"ה ובל"נ.

פרק א' - דיני הצלת נפשות

"ובשעה שהוא מקיז דם, אומר: ראה
דרכך כדרך הבהמה, גופך מורכב
מבשר ודם, והוזה ונפסד."
(אוצר המדרשים מהדורת אייזנשטיין
עמ' תק"ה פרק ג')

א. דין הצלת נפשות

כל העוסקים, המסייעים והמוסיפים
להצלת נפשות, הינם עוסקים במצוה
קדושה; וכל המקיים נפש אחת מישראל -
כאילו קיים עולם מלא. ובוודאי שכן הוא
בתרומת דם בזמן הנצרך לה לפקו"נ.

"כל המקיים נפש אחת מישראל - כאילו קיים עולם מלא"¹.
ובוודאי שכל מי שמסייע ומציל אחד מישראל, בין במישרין
ובין בעקיפין, זכותו מרובה.

וכתב לי ע"ז הגרס"פ שיינברג שליט"א: "והנה מה ששאל אם יש לתורם גדר של מציל נפש נראה לי דבודאי כן הוא, וכל מי שיש בידו לסייע ולהציל אחד מישראל הרי הוא כמציל עולם מלא, ועל ידי תרומת דם בזמן הנצרך לה ודאי כן הוא." וממילא העוסקים בתרומת דם, כולם הוגדרו כעוסקים במצוה קדושה².

ב. יסוד הדין

נצטוונו בהשבת אבידה, וביותר באבידת גופו שאנו מחוייבים לחפש אפשרויות להצלה. אולם אין חיוב להסתכן בכדי להציל את הנפש.

"השב אבידה לישראל מצות עשה"³. ובכל מצב בו אדם עומד להפסד, ויש ביכולתו למנוע את ההפסד, נצטוונו בהשבת אבידה⁴. וכן הוא גם באבדת גופו, כגון שמסתכן ויכול להצילו⁵.

2 וכן כתב בשו"ת שבט הלוי ח"ה חו"מ סי' ריט.

3 רמב"ם גזלה ואבידה פרק יא הלכה א.

4 יש להוסיף דמי שבא לידו עסק של הצלה ונמנע מלעסוק בה עובר גם על לאו ד"לא תוכל להתעלם", וכמבואר במהרש"א סנהדרין דף עג ע"א (סוף העמוד על תוד"ה להצילו בנפשו), וכן נקט בפשיטות במנחת חינוך מצוה רלז (קומץ למנחה - מהד' מכון ירושלים אות ב). הערת הגרש"א שטרן שליט"א אות א.

5 סנהדרין עג ע"א.

וחייבה אותנו התורה: "לא תעמוד על דם רעך"⁶, שאנו מחויבים לחפש את כל האפשרויות להציל את נפש חברינו⁷, לטרוח או לשכור פועלים להציל את נפש האדם⁸.

כשלא ניתן להציל את הנפש על ידי אחרים, ניתן לכפות ולהכריח על הצלת נפשות⁹. וכתב לי על זה הגר"ח פ' שיינברג שליט"א: "ולכן נראה דאם יש מצב של פיקוח נפש וצריכים לסוג דם נדיר שקשה להשיגו יש אפשרות לכפות על מי שיש לו דם כזה לתרום אותו."

כתב הגמ"י¹⁰ דמחוייב להכניס את עצמו בספק סכנה, בשביל להציל את חברו מוודאי סכנה. וביאר זאת הב"י¹¹, שהטעם הוא מפני שהלה ודאי והוא ספק. דין זה לא הובא למעשה בשו"ע.

וכתב על זה הסמ"ע¹² דהא דאין פוסקים כן, היינו מכיון שהפוסקים הראשונים השמיטוהו, וממילא האדם אינו מחוייב

6 ויקרא יט, טז.

7 רש"י בסנהדרין שם ד"ה קמ"ל.

8 וכן פסק בחו"מ תכ"ו סעיף א.

9 ראה הרחבת דברים בענין זה: "איברים להשתלה מתורם חי", הרב מרדכי הלפרין, אסיא מה-מו (טבת תשמ"ט) עמ' 44-49. וכן במכתבו של ר"א נבנצל שליט"א, אסיא נג-נר (אלול תשנ"ד) בשם הגר"י סלובייצ'יק מבריסק זצ"ל, דאין לוחצים על תורם פוטנציאלי לתרום דם, גם לא על ידי דיבור בעלמא, ורק מותר לומר שאדם פלוני זקוק למנת דם, ואם ירצה מעצמו יתרום. וראה לקמן שדעת פוסקי דורינו אינה כך, אולי בגלל שינוי המציאות והסיכונים הרפואיים.

10 הלכות רוצח פרק א הלכה טו (דפוס קושטינא) בשם הירושלמי.

11 חו"מ סוף סימן תכו, וכן כתב בכס"מ שם.

12 חו"מ תכו ס"ב.

לסכן את עצמו בכדי להציל את חברו¹³. אבל לכאורה בספק הרחוק הנוטה יותר לצד ההצלה ייתכן שמחוייב להציל את חברו¹⁴. ועל זה הדגיש הגר"פ שיינברג שליט"א: "אלא אם כן יש סיבות רפואיות שאינן יכול לתרום דם, וכדומה".

ג. הדין בתרומת דם

בכל מצב של צורך בדם, ישנה מצוה בתרומת דם. וכשיש מצב של פיקוח נפש לפנינו, שאי אפשר לתרום דם על ידי אחרים, אזי מצוה לתרום דם, וכך ראוי לעשות.

ויש מי שאומר שאין בכלל חיוב לתרום דם, אך אשרי חלקו של מי שיוכל לעמוד בזה.

בכל מצב שישנו סיכון לתורם, אינו מחוייב לתרום דם להציל את חברו. מלבד בספק סכנה רחוק הנוטה לצד

13 עין מג"ח מצוה רלו אות ד, שביאר דין זה בסברא דלמה יתחייב להכניס עצמו בספק סכנה בשביל לקיים מצוה, דהלא וחי בהם כתיב. ועפ"י מובן מדוע בספק הרחוק ישנה מצוה. אמנם לאו דלא תעמוד חמור משאר לאוים.

14 שבת הלוי חלק ה חו"מ תשובה ר"ט. וע"ע בציץ אליעזר חלק טז סימן כג, שדן בגדרי הספק.

ההצלה, דייתכן שמחוייב להצלת חבירו.
ואף פחד גדול ייתכן שהוא כעין סכנת
נפשות.

בתרומת דם אין חשש סכנה¹⁵, ולכן בכל מצב של פיקוח נפש
שאינו יכול לעשות על ידי אחרים, מצוה על האדם להקריב
מגופו כדי להציל את חברו, וכן ראוי לעשות¹⁶. ואל לו לדקדק

15 כן כתב בספר שערים מצויינים בהלכה חלק ד סימן קצ ס"ק ד. והסביר
דכיון שמעשים בכל יום שעושים כן, לא נכלל בגדר ספק סכנה.

16 מו"ר הגר"מ הלבפשטאם שליט"א. יש הנוקטים שהאדם מחוייב
להקריב מגופו להצלה, כפי שהבאתי לעיל את דעת הגר"ח פ"י שיינברג
שליט"א. ובאמת כן כתב הגר"ש אויערבך זצ"ל (הובא בנשמת אברהם
כרך ד אה"ע סי' פ ס"ק א עמ' קצד), וכן הגר"ש וואזנר שליט"א (בתשובה
הנזכרת - שבה"ל ח"ה ריט), וכן הרב ש"ז ברוין (הנזכר - שערים
המצויינים בהלכה סי' קצ ס"ק ד). ומקורו מהדין דלא תעמוד על דם רעך,
דהחויב הוא לחזור על כל צדדים להציל, ונראה שכן הוא גם לתת מגופו.
וכן משמע גם מהא דכל מה שלא פסקו להלכה את דברי הגמ"י בשם
הירושלמי הוא לענין ספק הסכנה, ולא לענין עצם התרומה מגופו כשאין
סכנה. מהנסיון, לא נתקלנו במציאות שניתן להגדירה כאינה יכולה להעשות
על ידי אחרים באופן מוחלט, כך שאין מה לדון אם לחייבו. (ובד"מ מסוג
דבורה, שהוא מאוד נדיר, צריך שאלת חכם.) אולם הגר"א וולדינברג
שליט"א (בתשובה הנזכרת - צ"ץ אליעזר חט"ז כג) כתב דאינו מחוייב לתת
מחיי העצמיים, והגדיר תרומת דם כחיי העצמיים (ראה לקמן), וניתן
להבין שלדעתו אין חיוי בכלל לתרום מגופו, אלא החויב הוא רק לחזור על
כל צדדים, ואף במצב שלא נשקפת לו סכנה (וכן כתב בחי"ג סי' קא אות א,
וכתב זאת אף לדעת הירושלמי). ואף הוא הדגיש שיש בזה מצוה גדולה.
וכן בשו"ת משנה הלכות (להגר"מ הקטן קליין גאב"ד אונגוואר, מהדו"ת
סי' תנג) העלה צדדים להסתפק בזה, וראה לעיל הערה 9 דעת הגר"י זצ"ל.
מעניין הסיפור הבא (מתוך הספר "התורה משמחת" על הגרשז"א זצ"ל,
עמ' 280. ייש"כ למחבר הנכבד הרב יוסף אליהו שליט"א). 'מספר ג.י.

ביותר על חלשות גופו, כי המדקדק סופו לבוא לידי כך¹⁷. אבל אם זו סכנה ממש, אסור לו לתת מדמו¹⁸.

אבל הגרא"י וולדינברג שליט"א פוסק דהיות ונאמר בתורה "כי נפש הבשר בדם היא"¹⁹ ורביעית דם היא שיעור חיותו של אדם, נחשב הדבר כנטילה של שיעור חיותו, ואי אפשר לחייבו לתרום; ולכן הרשות בידי כל אחד לחוש לנפשו ולא לתרום מדמו. ואף אם אין בזה כל סכנה, לפעמים בא המוות עליו אפילו בגלל הפחד. ואף לדעתו, מידת חסידות מיהת יש בזה, ואשרי חלקו של מי שיוכל לעמוד בזה²⁰.

שסייע לרב בעסקי הצדקה המרובים: יום אחד באתי לרב, וכולי דאגה. הייתי אמור להיות מנותח ניתוח קשה, והלכתי לצדיקים רבים לקבל את ברכתם להבראתי. אלא שהחרדה לא נתנה לי מנוח. באתי לר' שלמה-זלמן ושאלתי: 'האם הרב מכיר צדיק שעדיין לא הייתי אצלו, שאלך אליו לקבל ברכה?' אמר לי הרב: 'אתה מחפש צדיק? לך אל הרב א. ! הוא צדיק אמיתי'. הכרתי את הרב א. כתלמיד ותיק של הרב, הוגה בתורה יומם ולילה ובעל מידות, אך לא הבנתי מדוע הרב מכנה אותו צדיק 'אמיתי'. העזתי להעלות את אי-הבנתי, והרב ענה לי בהתרגשות: 'אתה יודע שהרב א. מקפיד לתרום דם לבנק הדם בכל 3 חודשים! כך הוא עושה לא שנה ולא שנתיים, אלא כבר 30 שנה! אדם כזה, שמוכן לתת את גופו לזולת - זהו צדיק אמיתי! ממנו כדאי לקבל ברכה'.

17 והוסיף בעל וישב משה (ח"ב תשובה צד): "רק למעשה יחוש לעצמו, שידוע שהרופאים בהולים מאוד להוציא דם כזה, ואינם מתחשבים אם יחלשו אותו, וא"כ הוי כדבר שאינו מעלה ארוכה שאסור". ועיין בהערה הבאה.

18 המצב כיום בארצינו, שאין שום חשש כזה משום שלא מתרימים ממי שמסתכן בתרומתו; ואף ישנן הוראות מחמירות ביותר, שלא מתרימים דם אפילו בסיכון רחוק.

19 ויקרא יז, יא.

20 ציץ אליעזר שם. וכדבריו ביאר הגר"ד פוברסקי שליט"א (כד קדש ח"ד סי' נב עמ' סד), דאינו מחוייב מעיקר הדין לתת מאיבריו להצלת חברו,

ד. תרומה למאגר הדם

כשיש מחסור במאגר הדם, והרגילות היא שמתחדשים מצבים של פיקוח נפש, בודאי שראוי ומצוה על בעלי סוגי דם נדירים לתרום דם.

כיון שהמציאות הינה שהרבה ניצולו ממיתה וודאית על ידי שהיה הרבה דם מן המוכן, ובפרט כמצבים המתחדשים שאינם צפויים מראש, לכן קיומו של מאגר דם חשוב, ומצוה לתרום לצורך זה.²¹

וממילא, מצב של מחסור בדם במאגר הדם, מוגדר כ"פיקוח נפש", ובודאי שבמצב כזה ראוי ומצוה על בעלי סוגי דם נדירים לתרום דם, כיון שהדבר אינו יכול להעשות על ידי (מספיק) אחרים.²²

והוסיף בעל פה שהוא הדין בתרומת דם דהוי כאיבר שלו, ואין נפק"מ במה דגועו מחליף.

21 על פי וישב משה שם.

22 כן הסיק מו"ר הגר"מ הלברשטאם שליט"א בנו"נ עמו.

ה. תרומת טרומבוציטים

לכאורה דינה של תרומת טרומבוציטים
שווה לתרומת דם. ואף החשש לסכנה
בזה הרבה יותר רחוק.

בענין תרומת טסיות דם (טרומבוציטים - בפרזיס), והיינו שמסננים חלק ממרכיבי הדם ואת שאר המרכיבים מחזירים לתורם, וזאת על ידי לקיחת כמות קטנה של דם לסינון, ולאחר החזרת הנותר ממנה לוקחים כמות נוספת²³; אזי מכיון שבמציאות ישנה פחות סכנה מאשר בתרומת דם, משום שאין איבוד של מרכיבי דם (מלבד הטרומבוציטים), אזי לכאורה דינה של תרומה זו הינה כמו כל תרומת דם²⁴, ואף ניתן להקל יותר

23 דעת רופא חרדי יר"א, ורופא המומחה למקצוע זה. אמנם כתבו הפוסקים, שתרומת טרומבוציטים היינו שמוציאים כל דמו ומסננים חלק מן החומרים ומחזירים את הדם לגופו, וחשיב סכנה, משום שמוציאים את כל הדם ומסננים ורק אח"כ מחזירים, שהאדם נמצא במצב של ווראי סכנה ורק דאח"כ ניצול ממנה, דכיון שמוציאים את כל דמו הרי שמכניסים אותו למצב של פקו"נ, ורק דע"י פעולה חדשה מחזירים את דמו וניצול מהסכנה. ואף דחזינן שמתרפאים, חשיב כסכנה שיוצאים ממנה, ואין להכניס עצמו לסכנה אפילו ע"מ להציל (שבה"ל שם וציץ אליעזר שם). אולם כל זה במצב בו מוציאים את כל דמו, אבל בדרך המקובלת היום, כפי שפירטתי למעלה, אין את הטעם הזה דחשיב סכנה. ואכן השיב לי הגר"ש וואזנר שליט"א בעל שבט הלוי (במכתב ע"י הגרמ"ש קליין שליט"א, מובא בסוף החוברת). דכיון שבאופן זה אין חשש סכנה, מצוה רבה לתרום הדם באופן הנ"ל.

24 הסכים עמדי בזה מו"ר הגר"מ הלברשטאם שליט"א.

בחשש לסכנות, למרות שגם בתרומת דם רגילה אין חשש לסכנה בגלל ההוראות המחמירות לגבי בטיחות התורמים.

ו. תרומה תמורת תשלום ואיסור חובל בגופו

אין לקחת תשלום בעד המצוה של הצלת נפשות. אך לכאורה אין מניעה בדקירה והוצאת דם תמורת תשלום לצורך מחקר וכדומה.

אין איסור להרבות בכמות הדם הנלקח, כשאינ בזה סכנה לתורם.

חייבים להחזיר אבידה בחינם, מלבד "דמי בטלה" שמות לקחת²⁵. לכן אין לקחת תשלום בעד המצוה של תרומת דם, מלבד החזר הוצאות²⁶. ואף דמי בטלה צ"ע²⁷.

אבל באופן כללי לצורך מאגר הדם וכדומה, ישנה אפשרות הלכתית של תרומת דם לצורך פרנסה²⁸.

25 חו"מ רסה סעיף א.

26 יו"ד רנב סו"ס יב. ועיין חו"מ שכו סמ"ע ס"ק ב.

27 וישב משה שם.

28 יש לציין כי ההוראות במד"א אוסרות זאת לחלוטין, ובכל מצב שהוא, כולל דמי בטלה וכדומה. הדבר הזה לא מקובל בארצות המודרניות, ולפי הניסיון ישנה חשיבות עליונה לכך שהתורמים יהיו מתנדבים, וכך

בדקירה רגילה של מחט רפואית, באופן שלא בא למטרת נזק וחבלה, יש חשש איסור חובל בגופו²⁹. אבל מאידך ייתכן שכל האיסור הוא באופן של רצון להזיק (ובא ע"י מריבה ומדון ח"ו)³⁰, וכאן הרי אין כזו כוונה.

דעת הגר"מ פיינשטיין זצ"ל, דאפשר דאין לאסור בחבלה זו דהקזת דם בתרומה עבור שכר, והרוצה להקל אין למחות בו³¹. אבל בנשמת אברהם הביא בשם הגרש"ז אויערבאך זצ"ל וכן בשם תלמידו הגרי"י נויבירט שליט"א (אולם בטעמים שונים) דאין בכלל איסור בזה (וממילא גם לצורך מחקר רפואי מותר)³². מדברי הגר"מ פיינשטיין זצ"ל משמע שישנו איסור חבלה³³, ורק דלא אסר בחבלה זו דהקזת דם. אבל ראיתי שהגרי"י

מבטיחים את איכות הדם שיהא ללא מחלות וסיכונים.

29 מקור איסור חובל בגופו בבבא קמא צ ע"ב, ובשו"ע חו"מ תכ סעיף לא. 30 דייק זאת הגרי"י נויבירט שליט"א בלשון הרמב"ם (חובל ומזיק פ"ה ה"א) שכתב "דרך נציון". (ומה דאיתא בדפוסים "בזיון" הוא ט"ס, ואכמ"ל.) ועיין בזה בשו"ת משנה הלכות חלק ד סימן רמה אות ו שאסר, ובספר שבת שבתן סעיף לה שהתיר.

31 אגר"מ חו"מ א קג. ונראה בדבריו שם דבמקום דלא שכיחי שיבוא הדם הזה לחולה שדוחים איסורים בשבילו, לכאורה התורם לא נכנס לגדר של מציל נפש. והגר"מ הקטן קליין שליט"א (בתשובתו הנזכרת - שו"ת משנה הלכות ח"ד רמה אות ז) אסר זאת לגמרי, מלבד לצורך רפואי לתורם. ומשמע על פי דברי הגר"מ זארגער שליט"א (בתשובה הנזכרת - וישב משה ח"ב צד), דסגי ברוב מצוי כדי שיהא בגדר של מציל נפש, ומחוייבים לרפא גם את האחרים. הגר"ח פ' שיינברג שליט"א נשאל אם יש להמנע בכך מאיזו שהיא צורה של תרומת דם, והשיב: "לענין דם המותרם ההולך לעכו"ם נראה לי דאין בזה קפידא."

32 נשמת אברהם ח"ב יו"ד שמת סק"ג (ג-3) עמ' רסה. וע"ע שם סי' קנז ס"ק ד (2).

33 וכן הבנתי ממו"ר הגר"מ הלברשטאם שליט"א. וכן כתב בשו"ת משנה

נויבירט שליט"א כתב שאין בזה בכלל איסור חבלה³⁴. והוסיף
בנשמת אברהם בשם הגרש"א זצ"ל, דכיון שעושה מצוה אין
בזה שם של חבלה כלל.

אם יש איסור חבלה, אזי גם על מחדיר המחט ישנו איסור של
"פן יוסיף להכותו"³⁵ כשאנו לצורך.

מכיון שהאיסור הוא בפעולה של הדקירה³⁶, כשדקרו בהיתר אין
מניעה להוסיף ולהרבות בכמות הדם הנלקחת כשאין בזה סכנה
לתורם³⁷, עכ"פ בעת הצורך³⁸.

ז. ביטול תורה

כשא"א לעשות ע"י אחרים, אין איסור
ביטול תורה בשביל לתרום דם. ויש
להקפיד למעט בזה ככל האפשר, כגון

הלכות (ח"ד סי' רמה ובמהדו"ת חחו"מ סי' תנר). וכן כתב בשו"ת שבה"ל
(ח"ה סי' ריט), והוסיף דלצורך פרנסה שרי כדרך בני אדם המסתכנים
לפרנסתם, אך בשו"ת משנה הלכות לא העלה צד זה ואסר דקירה לצורך
ממון.

34 הובא בנשמת אברהם שם.

35 דברים כג, ה; שו"ת משנה הלכות חלק ד סימן רמה אות ה.

36 בניגוד להלכות שבת, שישנו איסור גם בשאיבה של דם.

37 מו"ר הגר"מ הלבפשטאם שליט"א.

38 עיין בהערת הגרש"א שטרן שליט"א אותיות ב-ד בעניין איסור דמכה
אביו.

להתרים בזמנים בהם בלאו הכי הלימוד רפוי, ולערוך את ההתרמה בקירוב למקום הלימוד; וכד'.

כתב הגר"פ שיינברג שליט"א: "לענין ביטול תורה, הנה אף שודאי שכל העוסקים שם הם עוסקים במצוה קדושה, וכשאי אפשר על ידי אחרים מבטלים תורה בשביל זה; אבל כודאי שיש להקפיד, למעט ככל האפשר בביטול תורה בדבר זה. ולכן יש להשתדל לעשות התרמות אלו בזמנים בהם בלאו הכי הלימוד רפוי; כמו בבין הזמנים, או בבין הסדרים וכדומה. וגם אם יש אפשרות להביא את מכשירי ההתרמה בקירוב למקום הלימוד של התורמים³⁹, ולמעט מהם את זמן ההליכה לתרום, ואת ההסתובבות ברחובות וכשווקים; כודאי שמחוייבים לעשות כן."

39 אין לערוך התרמת דם בתוך בית כנסת, אפילו לצורך מניעת ביטול תורה על ידי מניעת טלטולים בדרך. ובדוחק אולי בעזרת נשים או בכניסה (מור"ר הגר"מ הלברשטאם שליט"א).

פרק ב' - דיני תרומת דם

(דיני הקזת דם תרומת דם ובדיקות דם)

"הנכנס להקיז דם אומר 'יהי רצון מלפניך ה'
א-להי שיהא עסק זה לי לרפואה ותרפאני כי
א-ל רופא נאמן אתה ורפואתך אמת, לפי
שאין דרכן של בני אדם להתרפאת אלא
שנהגו, כי רופא חנם אתה'. וכשיצא אומר
'בא"י רופא חולים'."
(על פי ברכות ס ע"א
ורמב"ם הל' ברכות פ"י הכ"א)

א. מהי הקזת דם

**נזכרו בחז"ל דינים רבים מסביב להקזת
דם, וחלקם נוגעים לנו במציאות של תרומת
דם.**

* ביאר זאת הט"ז (יר"ד שלו ס"ק א) "דהיינו שהוא מתנצל למה מבקש
רפואה על ידי ההקזה שהוא לפי הטבע, אף שאינו מן הראוי לעשות כן אלא
לבקש רחמים להנצל על ידי רחמים של מעלה, מכל מקום כיון שכבר נהגו
לעשות רפואה על ידי הטבע גם אני עושה כן, ועל כל פנים אני מודה שהכל
בא על ידך ועל זה חולק אב"י דלא לימא שכן נהגו, דגם התורה הסכימה על
זה שיהא רפואה על פי הטבע, כי ירדה תורה לסוף דעת האדם שלא יהיה
זכאי כל כך שתבא רפואה על ידי נס מן השמים" ...

בתקופת חז"ל היו רגילים להקזו דם בזמנים קבועים בשנה לצורכי ריפוי ושמירת הבריאות¹. הקזת הדם נעשתה על ידי רופא שנקרא אומן², שהוא היה חותך בכלי חד כמו סכין³.

מטרתה של ההקזה היתה להוציא עודפי דם מן המטופל⁴. ההקזה נחשבה כפעולת ריפוי חשובה⁵; והשתמשו בה גם למצבים של פיקוח נפש⁶.

מהתומרא הגדולה בפרטי הדינים ובהגבלות החלות על מי שהקזו דם⁷, נראה כי היתה בזה סכנה גדולה⁸, שמחמתה היו צריכים להשמר ביותר; אף שלכאורה עצם ההקזה אינו מוגדר כפיקוח נפש⁹.

1 כתובות נב ע"ב: "עשו הקזת דם בא"י כרפואה שאין לה קצבה".

2 קידושין פב ע"א ברש"י.

3 כלים פי"ב משנה ד.

4 שבת קכט ע"ב "אבל לאוקולי מיקל"; בכורות לג ע"ב "בכור שאחזו דם".

5 גיטין סז ע"ב: "לשמשא בת תרי יומי..." כתובות נב ע"ב: "עשו הקזת דם בא"י כרפואה שאין לה קצבה".

6 יומא פד ע"א: "מקיזין דם לסרוכני בשבת".

7 שבת קכט ע"א, נדרים נד ע"ב, מעילה כ ע"א נעור.

8 כן כתב בספר שבת שבתון להגר"י זילברשטיין שליט"א עמ' קנח הע' סז.

9 עיין שבה"ל ח"ה חו"מ סי' ריט, שהוכיח זאת מעצם מה שהקזו דם ולא חששו לאיסור. אמנם בשו"ת ציץ אליעזר (חט"ז סי' כג) חלק עליו מפני החומרא שהזכרתי למעלה, וכתב דיש בזה סכנה, והוסיף דמה שהתירו להקזו דם הוא רק להצילו מסכנות יותר גדולות.

מהנאמר בחז"ל ובפוסקים על הקזת דם ניתן ללמוד כמה יסודות הלכתיים: א. חיובים להשמר מהסכנה, בהתאם למציאות¹⁰ הרפואית שהיתה בזמן ההוא. ב. דינים סגוליים מחמת הסכנה. ג. דינים סגוליים מחמת עצם הפעולה של נקיבת חור (והוצאת דם) בכלי הדם או בגוף¹¹.

תרומת דם דומה להקזת דם, שתיהן פעולות בהן מוציאים כמות¹² של דם¹³. ישנו הבדל במטרה לשמה מוציאים דם, כאשר הקזת דם מטרתה טיפול רפואי ותועלת למי שמוציאים ממנו

10 כתבתי "המציאות" על פי דברי הכסף משנה (הלכות דעות פרק ד הלכה יח, הובא לקמן) שהשתנו הטבעים.

11 ניתן להבחין בין צורות שונות של הוצאת דם, עיין ערוך השולחן או"ח תסח סעיף ג שחילק בין הקזה "מפנימיות הגוף" (כנראה כוונתו מתוך כלי דם), למציצת דם מהגוף. אולי ניתן גם לחלק בין הוצאת כמות גדולה של דם, לבין הוצאת כמות מועטת.

12 אמנם בהקזת דם מוציאים כמות הרבה יותר גדולה של דם. כך נראה מהסכנה ומההקפדה היתרה בכל פרטי הדינים, ובפרט בדיני אכילה לאחר הקזת דם. כן משמע בקידושין פב ע"א שמקזו דם נחשב שופך דמים דומנין שמשאיר פחות מרביעית. וכן איתא בשבת קכט ע"א דמותיר רביעית.

13 כתב בספר לקט הקמח החדש (סימן ד ס"ק פא, הובא לקמן) "לא בכה"ג שתוחבים מחט ולוקחים טיפי דם, אלא כשלוקחים הרבה דם...". וכן בשו"ת ציץ אליעזר (חלק יב סימן מו אות ג, הובא לקמן) הזכיר הרבה דם. יש להעיר כי ישנם דינים הנובעים מעצם פעולת הדקירה, ושייכים גם בכמות קטנה ביותר של דם. וראה הרחבה בדברים לקמן.

דם¹⁴, ואילו בתרומת דם המטרה הינה תועלת לאנשים אחרים, למרות שגם לתורם ישנה תועלת מזה¹⁵.

ב. ערב יום טוב

נהגו שלא להקזיז דם (ולכאורה הוא הדין לתרומת דם ולבדיקות) בשום ערב יום טוב ואין לשנות. ובעת צורך רפואי גדול אפשר להקל בפרט לספרדים ובפרט בשאר ערבי חגים מלבד ערב שבועות (והושענא רבא).

איתא בגמ'¹⁶ "מעלי יומא טבא (ערב חג) חולשא, מעלי יומא טבא דעצרתא (ערב חג שבועות) סכנתא, וגזרו רבנן אכולהו

14 ניתן להבין שהקזת דם נעשתה רק לאנשים חולים, אבל בכתובות נב ע"ב איתא דעשו הקזת דם בא"י כרפואה שאין לה קיצבה, וביארו הראשונים שהיו רגילים להקזיז דם תדיר, ומשמע שעשו זאת הרבה גם כרפואה מונעת אצל אנשים בריאים שלא יגיעו למצב של מחלה.

15 שמעתי ממור"ד הגר"מ הלברשטאם שליט"א כי אין משמעות הלכתית להבדיל זה, אולם הגרשז"א התייחס לזה בצירוף לדבר אחר, ראה לקמן. וכן בשו"ת ודרשת וחקרת (להרב אהרן יהודה גרוסמן, או"ח סימן ג) כתב שכל ההבדל הוא בכוונה ובמטרה של ההקזה, ולא בעצם המעשה של ההקזה. ודייק זאת גם מהרמב"ם (בכתבי רפואה) שקרא לכל הוצאת דם (לצורך בדיקה) בשם הקזה.

מעלי יומא טבא משום יומא טבא דעצרת, דנפיק ביה זיקא ושמיה טבוח, דאי לא קיבלו ישראל תורה הוה טבח להו לבשריהו ולדמיהו". שבערב זמן קבלת התורה יצאה רוח, שאלמלא קיבלו ישראל את התורה, היתה טובחת את בשרם ודםם. וחכמים גזרו שלא יקיצו בכל ערבי חגים משום הסכנה שבערב חג השבועות.

את הקשר לימינו כבר ביאר המחצית השקל¹⁷: "ונודע דבכל הזמנים שאירע לאבותינו ענין מה, כשיגיע זמן ההוא שוב מתעורר קצת מענין אותו דבר וענין ההוא".

וצריך לעיין בשני דברים: א. מובא שם בגמ' (בעניין אחר) שכיון שדשו בו רבים¹⁸ הוא מותר, ואם כן אולי גם בתרומת דם בערבי חגים נאמר שדשו בו רבים. ואולי מפאת אותם שלא יודעים את ההלכה לא חשיב דשו ביה רבים¹⁹. ב. הגמ' דיברה על הקזת דם כפי שהיה נהוג בזמנם, השאלה עד כמה הסכנה והגזרה שייכים גם בתרומת דם בימינו.

הדרכי משה²⁰ הביא גמרא זו להלכה, וכתב שהוא הדין גם להושענא רבא. אולם הרמב"ם הטור ומרן המחבר לא הזכירוהו. הד"מ הוסיף בשם רבינו פרץ דכיון דדשו ביה רבים שומר

16 שבת קכט ע"ב. הסוגיא שם באה בהקשר להקזת דם, ולכן הגמ' לא פירטה במה הסכנה.

17 או"ח תסח בס"ק טו, ראה לקמן הערה 23 הסבר בשם הגר"י וולדינברג שליט"א, שייכות סכנה זו לתרומת דם. וראה גם בשבת כא ע"א שלא להוסיף סכנה על סכנה קיימת.

18 הורגלו בו הרבים ולא חששו למה שנאמר לאיסור.

19 עיין ריש סעיף ג' סוף הערה 38 מה שכתבתי על פי הגהת רעק"א.

20 או"ח סימן תסח אות ג (ריב ע"א), בשם הכלבו בשם רבינו מאיר. וכן הוא בהג"ה לשו"ע סוף סעיף י'.

פתאים השם²¹, ומהר"י וייל²² כתב דאין להקיצו, והכריע הד"מ דאסור מהטעם דכן המנהג. (וכן מדויק מלשונו בשו"ע, שהכריע כך מחמת המנהג.) אבל עכ"פ בב"י לא הובא דין זה, כדרך הרמב"ם והטור.

צריך לברר אם הסכנה שנאמרה הינה רק בהקזת דם ממש, או שהיא מחמת הוצאת כמות של דם שיש בה חולשה מסויימת, או מעצם הדקירה והחבלה בגוף²³, ואף שאין שום סכנה וחולשה בדבר²⁴.

21 תהילים קטז, ו; לפי הגמ' שהזכרתי שדשו ביה רבים.

22 דינין והנהגות סי' יט.

23 מעניין לראות את לשונו של הגרא"י וולדינברג שליט"א (ציץ אליעזר ח"ב סי' מו אות ו): "למדנו מהאמור כי בערבי ימים טובים ובמיוחד בערב חג השבועות יש למנוע כל פעולה בגוף שגורמת לפתיחת ורידי הדם, או לעקירת ונוזילת דם ממקום למקום והתפרצותם חוצה, או כל שינוי שהוא במהלכו הטבעי של הדם בגוף. כי יש חשש סכנה לכך, כי כאשר שיום זה איתרע מזליהו של ישראל וניתן בו רשות בזמנו - ולו על תנאי - לפגוע לרעה בבשר גופם ודמם, לכן מיועד יום זה כאילו לתמיד לתת יד חפשי לשטן המשחית לפגוע בגוף האדם הישראלי, אשר כנגד נראה בו בהזזה וזעזוע ממצבו הנורמלי; ולעורר עליו קיטרוגים ולהפלותו לרעה ולהפילו בפח באותו ומאותו פתח בגוף שפתח האדם לעצמו ובגרמתו. ובצורה אחרת בכל מה שנפתח איזה פתח בגוף שמשם יכול הדם לפרוץ החוצה, או שהדם נע ממקום למקום בצורה לא נורמלית וגורם להצטברויות, האדם עלול להסתכן על ידי כן, או באי הפסקתן מלזרום החוצה, ואו בהיזקים שונים וחמורים בגוף על ידי ההצטברויות, וזקוק לרחמי שמים מרובים; וביום זה מידת הדין מקטרגת וניתנה רשות למקטרג לקטרג". ומאידך לשונו של שו"ת רבבות אפרים (להרב אפרים גרינבלט ממעפ"ס טענסי, או"ח סי' שמ): "ולענין בדיקת דם ההקזה בזמן הגמרא, אינו דומה לבדיקת דם שבזמנינו, דאז היו חלשים אחרי ההקזה, עיין בערוך השולחן סו"ס תסח ס"ג, (וז"ל לענייננו: "דאין זה כהקזה דדם של שרעפין אינו מפנימיות הגוף כדם הקזה ... דבערב שבועות יש להחמיר". וא"כ בתרומת דם ג"כ יש להחמיר, דהוא מפנימיות הגוף כהקזה.) משא"כ הקזת דם שמוציאים

ולמעשה נקטו הפוסקים שישנה סיבה גדולה לאסור בזמנים אלו גם דברים הדומים להקזת דם, כל שיש בהם הוצאת דם (לצורך טיפול רפואי) מהגוף; וכפי שכתב המשנ"ב²⁵ בשם החיי אדם²⁶: "נהגו שלא להקזי דם בשום ערב יום טוב ואין לשנות, דבערב שבועות יצא שד דשמו טבות ואלו לא קבלו ישראל את התורה הוי טבח להו לבשרייהו ולדמייהו, וגזרו רבנן על כל ערב יום טוב משום ערב שבועות²⁷. ושרעפי"ן שקורין באנקע"ס או קעפ זעצי"ן²⁸ יש מתירין, מלבד הושענה רבה שהוא יום הדין. ועל כל פנים בערב שבועות יש להחמיר. ובלילה שלפני ערב יו"ט מותר להקזי, חוץ מליל הושענה רבה. וערב יום טוב אחרון של פסח הכל מותר דאינו רגל בפני עצמו. וכל זה כשרוצה להקזי לבריאות, אבל משום סכנה כבר דשו בו רבים ושומר פתאים ה'. ואפילו בערב שבועות התיר באליה רבה כשצו הרופאים בחולי שיש בו סכנה, אבל בלאו הכי לא".

מהאצבע וכדומה בזמנינו שאינו מרגיש אח"כ חלישות הגוף, זה דומה יותר למ"ש המג"א לענין באנקעס שמותר. וא"כ בזמנינו מותר ללכת לרופא לבדיקת דם בערב יום טוב. ומ"ש הט"ז ביו"ד סימן ש"פ סק"א מרש"ל בשם האגודה דאבל מותר להקזי דם, נראה אף דאסור בערב יום טוב, כי אין האיסור הוא משום מלאכה ולכן באבל מותר, אלא האיסור בעריו"ט הוא מטעם אחר כמ"ש המ"א בסקט"ו.

24 אמנם ישנו מיעוט מסויים של אנשים, הנחלשים מכל דקירה.

25 תסח ס"ק לח. הוספתי את לשון השו"ע משום שטף הקריאה, ובאמת זו הצורה בה מובאים הדברים בחיי אדם.

26 כלל עט סעיף ב.

27 בציון אליעזר ח"ב סי' מ"ו אות ב' כתב לדון בערב שבת כשחל שבועות ביום א'. והביא דבערב שבת הגדול כשחל פסח ביום א' ודאי דשרי. ובשו"ת רבבות אפרים (או"ח סי' שמ) נסתפק בערב ר"ה ויו"כ.

28, כוסות רוח.

גם אם נמצא איזו סיבה לחלק בין הנידון שלנו למה שנאמר בגמ', הרי הגמ' אמרה (בפרט בערב שבועות) שישנה סכנה בדבר, וישנו כלל דפירוקא לסכנתא לא עבדינן²⁹, שאי אפשר לסמוך על תירוץ במקום שיש חשש לסכנה.

לסיכום: עיקר החשש והסכנה הינם בערב שבועות, וגזרו חכמים בשאר ערבי חגים משום ערב שבועות. ישנם צדדים להקל בדבר שאינו ממש הקזת דם, אולם קשה הדבר בפעולות שנועדו להוצאת דם מן הגוף (כגון כוסות רוח). קשה לסמוך על צדדים אלו בערב שבועות דיש חשש סכנה³⁰.

החשש הובא למעשה לנוהגים כפסקי הרמ"א, ולא לבני עדות ספרד הנוהגים כדעת מרן המחבר³¹.

מפוסקי זמנינו הגרא"י וולדינברג שליט"א³² החמיר בזה מאוד, ואף בניתוחים ובוודאי בכל צורה של הוצאת דם. בפרט בערב שבועות, והוא הדין לכל ערבי חגים. והביא צדדים להתיר כשיש סיבה גדלה ונחיצות מיוחדת לכך, בפרט למי שהוא מבני עדות ספרד, ובפרט בשאר ערבי יו"ט מלבד ערב שבועות והושענא רבא.

29 עבודה זרה ל ע"א. וברש"י שם: "לדבר שיש בו סכנה אתה בא לתרץ ולסתור ראיות שאנו מביאין, ואנן נסמוך אהנו שינויי דליתו ..."

30 הסכנה הינה רק בערב שבועות, וגזרו לאסור בכל ערבי יו"ט משום הסכנה שבערב שבועות. וכן כתב בכף החיים ס"ק צה, לחשוש ולהחמיר רק בערב שבועות דחמירא סכנתא.

31 מלבד הנוהגים כדעת רבי חיים פלאגי זצ"ל, שהחמיר בזה מאוד בספרו "מועד לכל חי" (סי' ח חודש סיון סעיף ב). והוסיף שם: "והחמירו אפילו בעלוקות וכל כלי מציצה להוציא דם ... אם אמר הרופא שיקיז אז צריך שישמע לו ... ומילתא דפשיטא היא, והכל לפי התולדי ולפי האדם".

32 ציץ אליעזר חלק יב סימן מו.

וכתב הגרש"פ שיינברג שליט"א³³: "לענין דין הקזת דם, נראה שמעיקר הדין אין בהתרמת דם משום הקזת דם, ולכן במקום הצורך יש להקל בזה שלא להקפיד על זמנים מיוחדים שנאסרו בהקזת דם. אבל לכתחילה ראוי להקפיד על זה..."

וכעין זה דן הגרש"י כהן שליט"א³⁴ דתרומת דם גם כן אינה לטיפול, וכדעת הגרש"א שהובאה לקמן בדין נט"י (סעיף ו), ובצירוף דהוי פיקוח נפש נראה דיש להתיר בלי שום מניעות. ואולי לדברים הקלים כגון כשמארגנים ימי התרמה, יש לכתחילה לארגנם בימים שחז"ל לא אסרו להקזי דם.

ג. זמנים נוספים שנאסרו בהקזת דם

נזכרו בגמ' ובפוסקים עוד זמנים,
ופירטתי אותם בארוכה.

33 ייתכן שכוונתו היתה באופן כללי, ולא נכנס לסוגיא של ערב יום טוב. ולמען דייק בדברים אכתוב את לשון השאלה ששלחתי אליו: "בדיני הקזת דם: האם ישנם דיני הקזת דם החלים בתרומת דם (זמן תרומה, נטילת ידיים וכד'). חשוב לציין שבניגוד להקזת דם, בתרומת דם אין סכנה בדרך כלל, וגם אין כאן ענין של בריאות התורם (אם כי טוענים כי זה מועיל לו מעט). עוד נזכיר שיש צורך תמידי במנות דם, הואיל וחלק ממרכיבי הדם מתקלקלים תוך כשלושה ימים. אמנם אפשר להמנע מלארגן התרומות דם בתקופות מסוימות - ואז מד"א ידאג לעצמו בדרכים שלו (חיילים וכד'), ואנו נקבל דם על פי ה"זכויות" המגיעות לנו בבנק הדם." (השאלה התייחסה למצב בארגון "לב מלכה").

34 בדבריו למתנדבי "לב מלכה". הוא התייחס במפורש גם לדין של ערב יום טוב, וכפי שפירט בתחילת דבריו את הדין הזה.

איתא בגמ'³⁵: "אמר שמואל פורסא דדמא (זמן הקזת דם) חד בשבתא ארבעה ומעלי שבתא, אבל שני וחמישי לא, (כימי ראשון רביעי ושישי, אבל לא שני וחמישי. והטעם -) דאמר מר מי שיש לו זכות אבות יקזו דם בשני וחמישי, שבת דין של מעלה ושל מטה שוין כאחד (שאדם נידון בימים אלו, ועוונותיו נזכרים). בתלתא בשבתא (יום שלישי) מאי טעמא לא, משום דקיימא ליה מאדים בזווי (שמזל מאדים משמש בשעות זוגיות)³⁶. מעלי שבתא נמי קיימא בזווי (הרי גם ביום שישי מאדים משמש בשעות זוגיות)³⁷, כיון דדשו ביה רבים שומר פתאים השם (כיון שהורגלו בזה לא חוששים לסכנה)³⁸. אמר שמואל ד' דהוא ד', ד' דהוא ארביסר, ד' דהוא עשרים וארבעה, ד' דליכא ד' בתריה - סכנתא. (יום רביעי כשחל בתאריכים ד' או י"ד או כ"ד בחודש, או כשאין אחריו ארבעה ימים עד לסוף

35 שבת קכט ע"ב, לפני הסוגיא של ערב יו"ט.

36 עיין שם ברש"י ד"ה דקיימא חשבון הזמנים בהם משמש מזל מאדים. והצירוף של שעות זוגיות (חשש עין הרע, ראה פסחים קי ע"ב) עם מזל מאדים הינו מסוכן.

37 וכתב שם בתוס' (ד"ה וקאי): "ברביעי נמי קאי מאדים בזווי בסוף היום, אלא דלא חשו חכמים לכך דאין דרך להקזו כל כך בסמוך ללילה". ויש ליתן את הדעת לימינו.

38 כתבתי "לא חוששים", על פי מה שניתן להבין מהגהת רעק"א, שציין לשו"ת תרומת הדשן סימן ריא, שם כותב שצריך לחשוש לסכנה (של אשה קטלנית) על אף שדשו בה רבים בזמנו. וממילא כשסומכים על מה שדשו ביה רבים, אזי לא נקטינן דאין בזה חשש לסכנה אלא שאין חוששין אף שייטכן שהסכנה קיימת, וכן לא היה צריך למחות באלו שנהגו כך. כדאי לציין שכל מה שבתרומת הדשן שם דן, הוא בתלמידי חכמים היודעים את ההלכה ודשים בה, וייתכן שעמי הארצות שדשים לא נחשבים רבים לענין כזה. יעויין בכל זה במבוא לספר שמירת הגוף והנפש פרק יא.

החודש - סכנה להקיז בו דם.) ראש חודש ושני לו חולשא, שלישי לו סכנה."

"האי יומא דעיבר (יום המעונן) ויומא דשוא (שנושבת בו רוח דרומית) לא מסוכרינן (מקיזין דם) ביה, והאידנא דדשו בה רבים שומר פתאים השם"³⁹.

כל הזמנים הללו נאסרו מהטעם שכיון שמידת הדין מתוחה בעולם אסור להכנס לסכנות⁴⁰.

כתב הט"ז⁴¹: "מצאתי בקובץ אחד ישן אלו ימים שסכנה מאד בהם להקיז דם קבלה מרבי יהודה החסיד; אא"ט, היינו ר"ח אייר אלול טבת כשחל יום א' של אחד מן הנ"ל ביום ב' או ביום ד' ... ובקובץ אחר מצאתי גם כן, רק שבמקום יום א' של טבת נכתב יום ט"ו של טבת כשחל ביום א', דהיינו ר"ח טבת שחל בשבת והיינו יום א' דר"ח".

ובספר חסידים⁴² איתא דאין להקיז דם בחדשים תמוז אלול ותשרי. ובספר זכירה⁴³ הביא י"ז חשון ה' שבט כ' אדר כ"ה ניסן כ"ט אייר ט"ז וכ"ז סיון כ"ה וכ"ו תמוז כ' וכ"ו אב י"ב אלול. (וכעין זה בקב הישר פרק ל"ב רק כ"ד במקום כ"ה תמוז והוסיף כ"ז אב, ובשמירת הנפש אות ס"ד ב' במקום כ' אדר.) עוד כתב

39 יבמות עב ע"א. ועיין רשב"ש סימן מד: "ועכשיו בזמן הזה אין אנו מביטים בזה, שכיון שנהגו בה שומר פתאים ה'."

40 עיין חגיגה סוף ד ע"ב, שבעת סכנה מלאך המות שולט על האדם. ותענית כ ע"ב, אל יעמוד במקום סכנה ויאמר עושין לי נס וכו', כפי שהבאתי קודם שמעיינים בדינו, וכשנמצא בסכנה דרושות יותר זכויות להנצל ממנה.

41 ט"ז יו"ד קטז סק"ו.

42 צוואת רי"ח, אזהרות נוספות, אות יא.

43 ענייני עוה"ז ועוה"ב, הובא בשמירת הגוה"נ סימן קלג ס"ק ב.

שם⁴⁴ לא יועיל להקזיז רק בימי תשרי וחשוון, וימי ניסן ואייר אין צריך לכך, ואלו ימים טובים להקזה י"א בחודש י"ב י"ז י"ח כ"א כ"ב כ"ג וכ"ד, ובשאר הימים סכנה. ועיין עוד שם כמה פרטים בהקזה.

איתא בחינוך⁴⁵ דנוהרים מלהקזיז דם סמוך לחידוש הלבנה (שעת המולד).

בספר "מועד לכל חי" לגר"ח פלאגי הביא תאריכים שונים בכל חודש, בהם יש להמנע מלהקזיז דם⁴⁶.

בתרומת דם אין כל כך סכנה⁴⁷ כפי שהיתה בהקזת דם. ואולי שייך גם הטעם דדשו ביה רבים. ולמעשה⁴⁸ יש לעיין עוד שאם

44 בספר זכירה ענייני סגולות ורפואות לכמה דברים, ובשמירת הגוה"נ שם.

45 מצוה תג. והביאו רעק"א יו"ד קטז ס"ה, ושערי תשובה או"ח תכו ס"ק א.

46 להלן הזמנים, והוא פירט שם בין דעות שונות: **בניסן** בתאריכים א' ו' ח' כ"ה כ"ח, או ימים ז' ט' י"א ט"ז כ"ד (או ה' בחודש, או ו' ח'). **באייר** ימים ט"ו י"ז כ"ט, או ה' ז' ט"ו כ"ב (או ט' או י"ז). **סיון** ט"ז כ"ז, או ב', או א' ט' כ"ו (או כ"ז או ג') ובערב שבועות לכו"ע, אם לא לצורך רפואי (עיין לעיל סעיף ב). **תמוז** כ"ה כ"ו, או ט"ז י"ז כ"ו כ"ז (או כ"ד כ"ו כ"ז, או י"ד י"ז כ' כ"ט, או ט"ו). **אב** כ' כ"ו (או כ"ז), או א' ב' כ"ו כ"ז (או ט"ו ט"ז או י' י"ט כ' כ"ב כ"ז, או א'). **אלול** י"ב ט"ז י"ח, או רק י"ב, או ט' י"ז י"ח כ"ח, או ט"ז י"ח. **תשרי** ה' ו' ט"ו ט"ז י"ז י"ח, או ה' ז' י"ח, או ו' י' כ"ח, או ט"ו י"ז. **חשוון** י"ז, או ז' י"א ט"ו כ"א (או כ"ה וגם ט"ז), או רק י"ז, או ט"ז י"ז, או ט"ו ט"ז י"ז. **כסלו** א' ח' או י"א, או א' ז' י"א. **טבת** א' ב' ד' ו' י"א י"ז כ' כ"ד כ"ו (בכל אלו רק שעה שישית) י"ג (כל היום) כ"ז ח' (כשחל ביום ב'), או ה' ז' ח' ט"ז י"ח. **שבט** ה', או ז' ט' י"ז י"ח כ"ד כ"ה כ"ו (שעה שישית), או ו' או ג' ה'. **אדר** ג' ט"ו י"ז י"ח כ"ד, או ט"ו ט"ז י"ח כ"ו, או כ', או י'.

נאסור בזמנים אלו ייגרם מחסור חמור במנות דם, ויגבול בפיקוח נפש ח"ו, כיון שהזמנים האפשריים לתרומה יהיו מצומצמים ביותר⁴⁹.

ד. הלכות בהקזת דם

ישנם פרטי דינים רפואיים בתרומת דם, ובימינו השתנו הטבעים. אולם בדברים הקלים מה טוב להקפיד, כגון לא לעמוד מיד אחר שהקיז דם, וכן לא להקיז ממי שבא מן הדרך אם יש אחר.

וכן נזכר דאין להקל בסעודת הקזת דם.

דברי הרמב"ם⁵⁰: "לא ירגיל אדם להקיז דם תמיד. ולא יקיז אלא אם יהיה צריך לו ביותר. ולא יקיז לא בימות החמה ולא בימות הגשמים, אלא מעט בימי ניסן ומעט בימי תשרי. [א] ומאחר

47 עיין בספר שערים מצויינים בהלכה חלק ד סימן קצ ס"ק ד שהסביר דכיון שמעשים בכל יום שעושים כן, לא נכלל בגדר ספק סכנה.

48 הגר"ח"י כהן אמר: כמה דינים בהקזת דם, ולא פירט את הזמנים שנאסרו מחמת מידת הדין, ואולי ניתן להבין ממנו שלא צריך לחשוש להם. וכן הסכים עמדי מו"ר הגר"י סטפנסקי שליט"א (מהטעמים שלמעלה).

49 למעשה ישנם הרבה זמנים, ולא שייך להקפיד על כולם. ומאן דקפיד קפיד מאן דלא קפיד לא קפדינן (מו"ר הגר"מ הלברשטאם שליט"א). עיין פסחים קי ע"ב.

50 הל' דעות פ"ד הי"ח.

חמשים שנה לא יקיו כלל. ולא יקיו אדם דם ויכנס למרחץ בו ביום. ולא יקיו ויצא לדרך. ולא ביום שיבא מן הדרך. ויאכל וישתה [ב] ביום ההקזה פחות ממה שהוא רגיל. וינוח ביום ההקזה, ולא ייגע ולא יתעמל ולא יטייל".

הגהות מיימוניות: "[א] עניני הקזה תמצא בסוף פרק מפנין (שבת קכט ע"ב). וגרס שם, האי פורסא דדמא כל תלתין יומין, ובין הפרקים ימעט. ופירש ר"ח (שם ד"ה פורסא) בקבלה גבול הדם ותקנתו, לבחור כל שלשים יום ובין הפרקים, הגיע לעשרים שנה ימעט יוציא לשני חדשים, לשלשים שנה יוציא לשלושה חדשים פעם אחת עוד בין הפרקים, בא בימים יחזור מעט מארבעה חדשים לארבעה חדשים, או משנה לשנה. ע"כ. [ב] ענין אכילה ביום הקזה⁵¹, תמצא בפרק הנודר מן היין (נדרים נד ע"ב) ופרק בתרא דמעילה (כ ע"ב). ואיתא התם שאין לאכול דגים ועופות עיי"ש. ע"כ".

כסף משנה: "ולא יקיו לא בימות החמה וכו'. כתבו הגהות עניני הקזה בפרק מפנין (שבת קכ"ט ע"ב) וכו', ולא כרבינו המחבר. ואין מדברים אלו קושיא על דברי רבינו, שרפואת והנהגת מלכות בבל שבה היו חכמי הגמרא משונה משאר ארצות, פדאשכחן שאמרו בסוף פרק קמא דמועד קטן (דף י"א ע"א עיי"ש בתוס' [ד"ה כוורא]) שרפואת הדג לשתות עליו מים, ובשאר ארצות דרך הרפואה שלא לשתות עליו מים".

מעין עניינים אלו ראינו גם בספר דרכי תשובה⁵²: "לא יפה עושים המקיזים הרבה בנעוריהם, כי זה מזיק יותר לגוף

51 לא פירטתי כאן את דיני האכילה אחרי ולפני הקזת דם מפאת אריכותם, וראה בסוף סעיף זה דין סעודת הקזת דם.

52 דרכי תשובה (מונקאטש) ח"ה יו"ד קטז ס"ק צו.

בזקנותו", ובספר חוט המשולש⁵³ שאמר החת"ס לבנו שהיה רגיל בימי בחרותו להקיז דם בכל חודש בכדי להשקיט את רתיחת הדמים, ועתה בימי זקנותו "קול דמי אביך זועקים" - עתה אני מרגיש חולשה מזה⁵⁴. וכן למדנו דאסור להקיז דם מעומד⁵⁵.

עוד שנינו בגמ'⁵⁶ דאין לעמוד מיד אחר שהקיז דם. וכן אין להקיז דם אחר שבא מן הדרך ונתייגע (התאמץ והתעייף).

עוד בגמ'⁵⁷, כל המיקל בסעודת הקזת דם מקילין לו מזונותיו מן השמים ואומרים הוא על חייו לא חס אני אחוס עליו. וביתר פירוט ברש"י⁵⁸ שכל אדם מכין לסעודת הקזה מאכל בריא.

ה. חול המועד

לכתחילה אנחנו לא מארגנים התרמות דם בחוה"מ.

53 תולדות מרן החת"ס, דף י ע"א למטה.

54 הערת הגרש"א שטרן שליט"א אות ז, עיי"ש.

55 חופת אליהו רבה שבסוף ספר ראשית חכמה, שער ג עמ' רסט, א.

56 גיטין ע ע"א.

57 שבת קכט ע"א.

58 קידושין פב ע"א ד"ה ומוציא.

כתב המשנ"ב⁵⁹: מותר להקיז דם בחוה"מ.

ובמציאות של ימינו היה מי שהורה להתיר. אולם הבנתי ממו"ר הגר"מ הלברשטאם שליט"א שאף שבעיקרון הדבר מותר בחוה"מ⁶⁰, מכל מקום אין לארגן התרמות דם המוניות בחוה"מ, בגלל האילוצים הטכניים הכרוכים בהכנות ובפירסום (כגון מודעות ורמקולים). כשכותבים את השאלון בחוה"מ אין לצמצם לכתוב רק את הדברים המוכרחים. שתיה דרך ארעי אינה צריכה סוכה, ומזונות שבאו לאחר תרומת דם אם יש סוכה - עדיף. יש לברר אם יש חמץ בחומרי החיטוי (מו"ר הנ"ל).

כתוב בשו"ע⁶¹ דמי שמקיז דם פטור מסוכה. וכתב על זה בנשמת אברהם⁶² דאדם בריא שתורם דם ודאי חייב בסוכה.

ו. נטילת ידיים

יש ליטול ידיים (בלא ברכה) אחרי תרומת דם (ולא בבדיקות דם), אולם יכול לברך ברכת הנהנין ולאכול ולשתות קודם שנטל ידיו (אם לא נגע במקומות המכוסים וידיו נקיות).

59 סימן תקלא ס"ק כא.

60 וכמו"כ מותר לעבוד בזה בחוה"מ בשעת הצורך.

61 או"ח תרמ סעיף ג.

62 ס"ק ז.

אפשר ללמוד ולשתות תוך כדי תרומת דם.

אם אינו צמא לא יברך על המים (ששותה אחרי תרומת הדם), אלא אם כן יש בהם טעם.

איתא בגמ'⁶³: "דמסוכר (מקוץ דם מן הכתפים"⁶⁴. רש"י) ולא משי ידיה מפחיד שבעה יומי"⁶⁵. והובא להלכה בב"י ובשו"ע⁶⁶.

ומשמע שחייבים ליטול ידים אחרי הקזת דם.

ויש לברר אם הדין הזה נאמר בדוקא בזמן שעצם ההקזה הינה לרפואה, וכפי שהיה בזמן חז"ל. או בכל מצב בו יוצא דם מן האדם⁶⁷. ואולי דין זה נאמר דווקא כשעושים פעולה של הוצאת

63 פסחים קיב ע"א.

64 ואף כשמקיזין ממקום אחר. כן נקטו הפוסקים (חיי אדם כלל ה סעיף ב ובקיצור שולחן ערוך סימן ב סעיף ט), ובשו"ת ודרשת וחקרת (הרב אהרן יהודה גרוסמן, או"ח סימן ג) הכריע כן על פי גירסת הערוך (ערוך סבר ד) ורבינו חננאל, דמשמע בכל הקזה.

65 ביאור המושג מפחד שבעה יומי הובא בספר עוזר ישראל (ס"ק עב) בשם ספר מקור חיים (למהר"ח כהן, סוף דיני נטילת ידיים): "ענין הפחד שמפחד האדם להיות כי נאחז בו הקליפה עד תום זה השיעור ..."

66 או"ח סימן ד סעיף יט.

67 שמעתי הסבר מת"ח אחד, דכיון שהדם נחשב נפשו של האדם, אזי כאשר יוצא דם מן האדם חשיב כאילו ניטלה ממנו חלק מנפשו. וכמו שלאחר שינת הלילה שיצאה נפשו של האדם צריך ליטול ידים, כך אחרי יציאת דם מגופו צריך ליטול ידיים. אלא דלכאורה יש לעיין שהרי לא שמענו מעולם שצריך ליטול ידיים אחרי שנפצע ויצא ממנו דם.

דם, כגון בדיקות דם וכד', ולא כשנפצע ודימם⁶⁸. או אפילו רק כשמוציאים כמות של דם, ולא רק טיפה קטנה לבדיקה.

ביסוד הדין הוא בוודאי רק בפעולה של הוצאת דם, כי לדמות לכל מצב של הוצאת דם הוא חידוש, ואין לך בו אלא חידוש. בפרט על פי הסברה המובאת בנשמת אברהם בשם הגרשו"א⁶⁹, בדברים שהם משום סגולה אין לנו אלא מה שכתוב. אלם ייתכן שהדין שנאמר הינו בפעולה של הוצאת דם ומה"ת לחלק בסיבות להוצאת דם, וממילא הוא הדין לתרומת דם ואולי אף לבדיקות (היינו בכמויות קטנות של דם).

הפרי מגדים⁷⁰ מסתפק בכוסות רוח ועלוקות, המשמשים להוצאת דם כטיפול רפואי, אם צריך ליטול ידיו. מסיים: "ויראה דאין טורח כל כך, ויטול ידיו גם לזה". וכן הכריע המשנ"ב. דטוב להחמיר⁷¹. אולם הם דיברו במצב בו הוצאת הדם הינה טיפול רפואי, ולא כשמוציאים עבור תועלת לאחרים. ויש לעיין אם ישנה משמעות להבדל זה, וכפי שכתבתי קודם.

בספר לקט הקמח החדש⁷² כתב דהוא הדין לכל הוצאת "הרבה" דם, דכיון שדין זה מקורו מהגמ' בודאי נכון להחמיר. והביא על זה בספר נשמת אברהם בשם הגרשו"א⁷³. דאין צריך ליטול ידיו

68 עפ"י מיושב מה שהקשה בספר נשמת אברהם על דברי ספר לקט הקמח החדש, שלפי דבריו משמע שכל מי שנפצע ודימם צריך ליטול ידיו. ראה לקמן.

69 ח"א או"ח סימן ד ס"ק ד.

70 סימן ד אשל אברהם אחרי ס"ק כד.

71 ס"ק מח.

72 ס"ק פא.

73 ח"א או"ח סימן ד ס"ק ד. וחלק ה (השלמות) או"ח ד ס"ק א.

אחרי תרומת דם, משני טעמים⁷⁴: א. כל הדין ליטול ידיו הוא בהקזת דם שבאה כטיפול רפואי; וכדברים שהם משום סגולה אין לנו אלא מה שכתוב, וההקזה שנאמרה היא בטיפול. ב. אפשר שבזה אינו עושה לרפואתו אלא לרפואת אחרים – שהיא מצוה, ולא ידע דבר רע⁷⁵. בספר תורת היולדת⁷⁶ הזכיר את הדעות הללו, וכתב דמסתבר דצריך נטילה וצ"ע.

כבר הבאתי למעשה דעת הגרשז"א שאין צריך ליטול ידיו. וכעין זה קיבלתי שתי הוראות שכדאי להחמיר ליטול ידיו, אך לא מעיקר הדין⁷⁷.

והכריע עבורנו למעשה ממרן הגרי"ש אלישיב שליט"א⁷⁸ (התשובה נכתבה בידי הגרי"י אפרתי שליט"א):

74 הטעם הראשון הובא בחלק א, והשני הובא בחלק ה. הבאתי את לשונו בטעם השני, אף שהוא חוזר גם על הרעיון שבטעם הראשון, מכיון שישנה תוספת הבנה באופן הרצאת הדברים.

75 וכן בספר שמירת הגוף והנפש (סימן נד סעיף כד הערה מא) הביא את הדעות הנ"ל.

76 מהדור"ת פרק סב הערה ב.

77 הגרש"פ שיינברג שליט"א: "אבל לכתחילה ראוי להקפיד על זה (זמנים שנאסרו בהקזת דם), ואף ליטול ידיים אחרי התרומת דם". והגרש"י כהן שליט"א דן מה דינה של תרומת דם, והביא את דברי ספר שמירת הגוף"נ (הוזכר לעיל), וצירף את סברת הגרשז"א ואת מה דהוי פיקוח נפש, והתיר. וכן ראיתי בשו"ת ודרשת וחקרת (או"ח סי' ג) רק דיש להחמיר וליטול ידיו.

78 השאלה הובאה לפני מרן שליט"א בזה הלשון: "א. האם יש צורך ליטול ידיים אחרי תרומת דם. (נועדה לתועלת מקבל המנה ולא לבריאות התורם. אם כן, יש לו קצת תועלת בריאותית). ב. האם יש צורך למהר וליטול מיד - בלי הפסקה, או שאפשר קודם לנוח לאכול ולשתות. ג. במידה ויש צורך למהר. האם אפשר לדחות את הנטילה לאחר מנוחה קצרה ושתיה מצומצמת, הנדרשת מבחינה בריאותית (והוראות מקצועיות). אנשי המקצוע טוענים שיש בזה סכנה אם קמים והולכים מיד ליטול ידיים."

"במענה לשאלותיו אודות נטילת ידיים אחרי תרומת דם, הנני להודיעו דעת מרן עט"ר הגר"ש אלישיב שליט"א⁷⁹.

א. מסתבר דתרומת דם הינה בכלל הקזת דם שעל זה שנינו דמקז דם ולא משי ידי' מפחד שבעה ימים (פסחים קיב ע"א, או"ח סי' ד) - ולכן יש ליטול ידים אחרי תרומת דם.

ב. למרות החיוב ליטול ידיים, הרי בהעדר מים ליד המיטה יכול לברך ברכת הנהנין ולאכול ולשתות מיד לאחר תרומת הדם (ובתנאי שלא נגע במקומות המכוסים, וידיו נקיות) ואחרי זה יקום וילך ליטול ידיו⁸⁰.

והוסיף מרן במו"מ בעל פה: אין צורך לברך על נטילת ידיים. אפשר לשתות תוך כדי תרומת דם. אפשר ללמוד תוך כדי תרומת דם⁸¹.

נראה להסביר, דמה שמרן התיר לאכול ולשתות לפני נטילת ידיים, היינו שאין דין למהר וליטול ידיים; אולם הוא התבסס גם על הצורך הרפואי, שמכיון שיש סכנה בקימה ובהסתובבות מיד, אזי הוא לא פסק אפילו להחמיר וללכת ליטול את הידיים מיד.

79 מרן הגר"ש שליט"א ידע שנוסח זה מיועד לפרסום, ולכן כתבו הגר"י אפרתי שליט"א בדקדוק רב.

80 מו"ר הגר"מ הלברשטאם שליט"א שמח מאוד כשהבאתי את התשובה לפניו. הסביר לי מו"ר הגר"י סטפנסקי שליט"א, דאין כאן דין ליטול ידיים מיד כמו בנט"י דשחרית, וכן אין חשש ליגוע באוכלין, ובפרט שאינו נוגע בשתייה רק בכוס.

81 מרן שליט"א נשאל על הלימוד בעיקר לגבי תרומת טרומבוציטים (שלוקחת הרבה יותר זמן).

הוסיף מו"ר הגר"מ הלברשטאם שליט"א שאין צריך ליטול ידיים אחרי בדיקות דם⁸².

כתב הגר"ח פ' שיינברג שליט"א "ולענין ברכה על המים (ששותה אחרי תרומת דם לחיזוק גופו), אם אינו צמא כלל אין לו לברך על המים, אלא אם כן יש בהם טעם".

82 וכן הגרי"י אפרתי שליט"א בשם מרן הגרי"ש אלישיב שליט"א. והוסיף לגבי בדיקות מסובכות הדורשות הרבה דם, וכן כשארעה תקלה ולקחת מנת הדם הופסקה; דמסתבר שהשיעור הוא רביעית.

פרק ג' - דינים נוספים

"המקין דם בחלום - עונותיו מחולין לו."

(ברכות נו ע"א)

א. טומאה

אין קפידא לכהנים להתעסק במנות דם.
וגם אין צורך לקבור מנות דם שנפסלו.

"דם מאדם חי אינו מטמא, ולכן אין קפידא לכהנים להתעסק בענין זה. וגם אין צורך לקבור מנות דם שנפסלו, דכל זה שייך רק בדם היוצא מן המת ולא מן החי!"¹

1 הגר"ח פ' שיינברג שליט"א.

ב. צניעות

הצורך התמידי במנות דם אינו מתיר להקל בגדרי הצניעות המקובלים.

"לענין צניעות במקרה שהדבר פיקוח נפש (היינו פיקוח נפש וודאי וכשיש הכרח בלתי נמנע) יש להקל. אבל באם הדבר הוא באופן כללי, בהתרמת דם רגילה וכדומה, בודאי שאין להקל בזה, ואין לבחור ישיבה להתרים דם מאשה. ואף בזמן פיקוח נפש יש להשתדל שאברך הנשוי (יתרום) [יתרים] דם מאשה ולא בחור שאינו נשוי".²

וכן אין להתרים מאנשים ונשים יחד בחדר אחד, אלא צריך לעשות את ההתרמה לנשים בחדר אחר או בזמן אחר".³

ג. נזיקין

כל מקרה של נזיקין הוא נידון בפני"ע, וצריך שאלת חכם. בכל אופן מן הראוי לבקש את מחילת הניזק.

2 פירוט דינים ונידונים למעשה בענין טיפול באשה ראה בנשמת אברהם כרך ב יו"ד סוף ס"ק קצה עמ' קיג.

3 הגר"ח פ' שיינברג שליט"א.

"לענין נזיקין במי שלא החדיר המחט כיאות וכדומה וגרם נזק בכך לתורם, יעויין בשו"ע חו"מ סימן א' בענין גביית תשלומי נזיקים בזמן הזה, ובסימן ש"ו לענין אומן שהזיק, דיש חילוקים אם הוא אומן או לא, ואם עושה בחנם או בשכר. וכל מקרה הוא נדון בפני עצמו וצריך שאלת חכם".⁴

נראה שמן הראוי לבקש את מחילת הניזק, בפרט בדברים הקטנים והקלים,⁵ שלא ניכרים בשעת מעשה, ומפריעים רק אחר כך.

ד. קבלת ערוי דם

אין מניעה לקבל מנת דם שנתרמה מאוכל נבלות וטרפות.

בדבר ... שהוא מוטל על ערש דוי ביסורים קשים ומקבל מנות דם, אם צריכים לדקדק שיהיה מאנשים שאינם אוכלי טרפות ונבלות, כמבואר בספרים שמטמטם המוח ומוליכים טבע רע.

על אף שאפשר ללמוד מדין חלב נכרית⁶ דדם לפני שנעכר יש בו הטבע הרע, עכ"פ אין להחמיר, מפאת מצבו המסוכן, ואין צריך לחכות על זה לדם מאנשים כשרים.⁷

4 הגר"ח"פ שיינברג שליט"א.

5 המטומות וכו'.

וכיון שאין בזה כ"כ בירור, אף מידת חסידות אין כאן. דהא כל מה דמטמטם נאמר באכילה דרך הפה - ובדברים סתומים ונעלמים מן השכל אפשר יש איזו חילוק, אף שמסברת אנו אין אנו רואים שום חילוק. דהמצוה של וחי בהם יגן עליו להשריש ממנו ולגרש טמטום הלב ומדע רע⁸.

6 יו"ד סי' פא ס"ז בהג"ה.

7 כתב בשו"ת הלל אומר יו"ד סימן ע, דאין בזה איסור כלל, אף לחולה שאין בו סכנה.

8 שו"ת חלקת יעקב ח"ב סימן מ'. הובא בנשמת אברהם יו"ד פ"א ס"ק א', ובשו"ת שערי הלכה חלק ב שו"ת בעניני רפואה יו"ד סי' א, עמ' קסא. אמנם בשו"ת יביע אומר ח"ח חו"מ סי' יב כתב דבמקום שאין כל חשש סכנה בדבר, איכא מידת חסידות להחמיר ולחשוש לטבע הרע המוליד. מעניין הסיפור הבא (מתוך ספר "הרב מפוניבז' חלק ב פרק לו עמ' רצג, ייש"כ למו"ל הנכבד הרב אליעזר כהנמן שליט"א. הוא הדגיש לי כי סביו הרב זצ"ל נהג כך כהנהגה פרטית של אדם גדול, אך מעולם לא הורה לאחרים לנהוג כמותו). "בין דם לדם: במהלך הטיפולים, כשנאלצו לבצע בו עירוי דם התחנן הרב וביקש מרופאיו בביה"ח הר סיני (במנהטן) לבל ישתמשו לצורך זה בדמו של איש נכרי שאינו מזרע ישראל. הם הבטיחו לו שבקשתו תתמלא. אך למעשה, מכיון שהדבר היה כרוך בקושי טכני מסוים, ניסו אנשי ביה"ח להערים עליו כאילו המנה שתוחדר לוורידיו מורכבת מדם יהודי טהור. אפס לפליאתם הגדולה, באותו רגע שהמזרק חובר לגופו, מיד נתקף הרב בעוית קשה וכל גופו פירכס בפירפורים מבהילים, והוא זועק בשארית חיותו 'לדם טמא לא תהיה שליטה על גופי', עד שנאלצו לשלוף מהרה את המזרק מגופו, עוד בטרם הספיקה לחזור לתוכו אף טיפת דם אחת. הרופאים, מבוהלים ונדהמים, אשר מימיהם לא נתנסו בחוויה כזאת, לא חסכו יותר במאמצים לאתר ולהחיש אליו מהרה תורם דם יהודי, מבחורי מתיבתא תורה ודעת בויליאמסבורג, כדי שלא יתערבו דמים בדמים. אגב: בעוד כשמונה עשרה שנה, כאשר חלה רבינו יוסף שלמה את חליו האחרון, ואושפז ג"כ בבית החולים הר סיני לצורך ניתוח וטיפולים, התעורר שוב הצורך לבצע בו עירוי דם. מיד פנה בעצמו אל הרופא שטיפל בזה, כי יואיל בטובו לדאוג לכך שהערוי ייעשה אך ורק מדם יהודי טהור.

ה. היבט חינוכי

אף שיש מצוה בתרומת דם, היא לא מצדיקה להיחשף למושגים העלולים להפריע ליראת שמים.

תרומת הדם הינה מצוה⁹, ונראה שכדאי לעודד צעירים לתרום דם¹⁰. אולם מכיון שתרומת הדם כרוכה בבירור פרטים רפואיים, לוודא שאין לתורם מחלות העלולות לעבור למקבל מנת הדם; עלינו לדעת כי הצגת השאלות לא צריכה להיות באופן גס העלול להזיק או להשפיע על רוחניותו של התורם, ואין בכך סיבה לפגוע בחינוך שלו. אצלינו לא שייך להתרים דם בצורה כזו, ואולי אפילו נעדיף שלא לתרום מאשר להינזק ולהרוס את החינוך בו השקיעו שנים רבות¹¹.

התפלא הרופא: 'זוהי פעם ראשונה בחיי לשמוע דרישה כזאת, וכי דמו של איש יהודי סומק טפי?!' אך הרב הפציר בו שיעיין ויטרח במסמכים אשר בתיק הרפואי האישי שלו, השמור לבטח בארכיון בית החולים, או אז ישתכנע בנקל כי בקשתו בדבר 'מקור הדם' יש לה על מה שתסמוך. הלך הרופא לחפש אחרי התיק. כעבור שעה קלה חזר אל מיטת הרב וצ"ל ואישר: 'הצדק עימכם, בטיפול מלפני 20 שנה התחוויר לרופאים שהגוף שלכם דוחה כל סוג דם אחר, ואין אפשרות לבצע בו עירוי אלא בדם יהודי'."

9 עיין לעיל פרק א הערה 16 בסיפור על הגרשז"א ותלמידו הרב א.

10 ראה פרק א סעיף ה בעניין ביטול תורה.

11 דברי מו"ר הגר"מ הלברשטאם שליט"א.

פרק ד' - שעת חרום בשבת*

א. רקע לדיני פיקוח נפש בשבת

מצות שבת חשובה עד למאוד. במצב של פיקוח נפש מצוה לחלל שבת להצלת החולה, אבל אסור לחלל שבת לצורך הצלת רכוש או לצורך משפטי כלשהוא.

"כתיב בתורה 'זכור את יום השבת לקדשו ששת ימים תעבוד וגו', כי ששת ימים עשה ד' את השמים ואת הארץ וגו'". הורה לנו הכתוב בזה שענין שבת הוא שורש האמונה לידע שהעולם

* בניגוד לפרקים הקודמים, פרק זה לא בא להסביר או לברר את מקורותם של הדינים, אלא לתת רקע ומושגים בהלכות פיקוח נפש בשבת (מתוך המקורות), עבור מי שאינו מתמצא; וכן לתת הצעה מעשית להתרמת דם בשע"ח בשבת. הבאתי בכמה מקומות מו"מ קצר ותמציתי בכמה הלכות, והוא נועד למי שמונח ומתמצא.

הוא מחודש, וכיון שכרא הכל הוא אדון על הכל ואנחנו עבדיו ומחוייבים לעשות רצונו בכל גופינו ונשמותינו וממונינו כי הכל שלו. והזהירה התורה על שמירת השבת י"ב פעמים; ואמרו חז"ל כל המשמר את השבת כאלו מקיים כל התורה, וכל המחלל השבת כאלו כפר בכל התורה כולה; והכל מטעם הנ"ל שהוא שורש האמונה².

"מי שיש לו חולי של סכנה מצוה לחלל עליו את השבת, והזריז הרי זה משובח, והשואל הרי זה שופך דמים"³. "וכשעושים דברים האלו אין עושין אותן לא על ידי נכרים ולא על ידי קטנים ולא על ידי עבדים ולא על ידי נשים, כדי שלא תהא שבת קלה בעיניהם, אלא על ידי גדולי ישראל וחכמיהם. ואסור להתמהמה בחילול שבת לחולה שיש בו סכנה, שנאמר 'אשר יעשה אותם האדם וחי בהם'⁴, ולא שימות בהם, הא למדת שאין משפטי התורה נקמה בעולם אלא רחמים וחסד ושלוש בעולם"⁵.

"אין מחללין את השבת אלא להצלת חיי האדם, אבל אסור בהחלט לעשות כל דבר האסור בשבת, אפילו אינו אסור אלא מדרבנן, כדי להציל רכוש"⁶. כמו כן אסור לחלל שבת לצורך משפטי⁷, אף אם הוא חיוני ביותר.

2 מתוך הקדמת המשנ"ב להלכות שבת.

3 או"ח שכח ס"ב. וזוה"ק שו"ת אורח חיים סי' תתקכ"א.

4 ויקרא יח, ה.

5 רמב"ם שבת פ"ב ה"ג.

6 שש"כ פל"ב ס"א.

7 כגון חתימה לאישור וכדומה, במידה וניתן להציל את הנפש בלעדית. (אבל במצב בו אין אפשרות להציל את הנפש בלעדית, כגון שכית החולים מתנה ניתוח של פקד"נ בחתימה ולא מאפשרים לנתח בלי החתימה, אזי בלית ברירה יחתום.)

ב. מיעוט באיסורים בשבת

אם אפשר לעשות את אותה פעולה מבלי לחלל שבת, או באופן בו האיסור קל יותר, כגון בשינוי - מדרבנן, אזי צריכים לעשות כך. ובפרט בדבר שאינו ממש צורך החולה (ואף לספרדים), וכגון בתרומת דם.

אם אפשר לעשות את אותו צורך החולה באופן בו חומרת האיסור תהיה קלה יותר, כגון ע"י שינוי - דרבנן⁸, או שיעשה באותה היעילות מבלי לחלל שבת⁹, אזי חייבים לעשות כך.

והטעם, שכל מה שנוכל לעשות בהיתר¹⁰, לא נעזוב את היתר לעשות איסור. ונראה דהוא הדין אם ע"י השינוי הדבר מתעכב

8 י"א ברמ"א שכח ס"ב. אמנם מרן המחבר לא הביא דין זה, אבל בדברים שאינם ממש צורך החולה, אף שלא ניתן להציל את הנפש בלעדי אותם הדברים, אזי לא יעשו אלא בשינוי. (על פי הגרשז"א הובא בנשמת אברהם ח"ה השלמות או"ח שכח ס"ק א, והגר"צ אבא שאול שו"ת אור לציון חלק ב פרק לו הערה ב.) וכן הדין בתרומת דם. בדבר שאינו צורך הצלת נפשות, אף דבר"כ רגילים לעשותו לחולה, אזי בפשטות אין לחלל שבת עליו. (ביה"ל שכח ס"ד ד"ה כל שרגילים, כף החיים שם ס"ק כה.)

9 שש"כ פל"ב סכ"ז.

10 או באופן קל יותר, שהוא כמו היתר יחסי לאופן החמור יותר.

קצת, רק דאין החולי בהול - גם כן מאחרים בשביל לעשותו בשינוי, דאז אינו אלא איסור דרבנן¹¹.

ולכן, בכל מצב בו החולי אינו בהול, שלא יהיה נזק מהמתנה של מספר דקות, אזי צריך לחשב את דרכינו ולעשות בשינוי ובאופן בו חומרת האיסור תהיה קלה יותר.

ג. הכנות לשבת

חובה לעשות את כל ההשתדלויות שלא להגיע למצב בו אין מלאי מספיק של מנות דם בשבת.

כמו כן "כל מה שניתן להכין עבור החולה מבעוד יום - צריך להכינו מבעוד יום"¹². חובה לעשות את כל ההשתדלויות שלא להגיע למצב בו אין מלאי מספיק של מנות דם.

11 משנ"ב שכח ס"ק לה.

12 ספר הצלת נפשות לגרש"א שטרן שליט"א, פ"ב ס"ח; עפ"י שעה"צ שד"מ אות ט'. ועיי' בשש"כ פל"ב הע' ק"ד; דכ"ז במצב בו ודאי יצטרכו, או כשאין בדבר טירחא גדולה. וממילא בנ"ד, איננו צריכים לחשוש למצב הרחוק בו יהא מותר לעבוד בשבת, ולהכין דברים שימעטו באיסורים במצב הזה. וכן הבנתי ממור"ר הגר"מ הלבפשטאם שליט"א, והסכים עמדי הגרש"א שטרן שליט"א, יעויין בהערותיו בסוף החוברת אות ו.

ד. המצבים בהם מתרימים דם בשבת

כשנוצר מצב של צורך בדם, הגובל בפיקוח נפש ח"ו (כגון מלחמה וכל מצב שאינו צפוי מראש), ואין במלאי (במאגר הדם) מספיק מנות דם, אז יש להתרים דם בשבת.

מתרימים דם בשבת גם עבור מאגר הדם, במה שהנסיון מורה שחסרונו גובל בפיקוח נפש, ולא יהא ניתן להתרימו לאחר השבת.

במידה ונוצר מצב בו יש מחסור פתאומי של מנות דם הגובל בפיקוח נפש ח"ו; אזי יש להתרים ולתרום דם גם בשבת ויו"ט, תוך תיאום עם רבנים מורי הוראה¹³.

אבל במצב שאפשר להשיג דם מן המוכן¹⁴, אפילו תמורת תשלום, אסור לחלל שבת בתרומת דם¹⁵.

13 אמנם כתב המשנ"ב (שכח ס"ק ו) בשם הירושלמי, דבמקום שיש חשש כלשהוא לחיי אדם, המתמהמה בכדי לשאול רב הרי הוא שופך דמים. אבל לדידן, שהתמהמהות קלה לא מזיקה בכלל לחולה, אזי יש לתאם ולברר אצל רבנים מורי הוראה את המעשה אשר יעשון. אין היתר לעבור על שום איסור (כגון לטלפן) בכדי לשאול רב.

כבר כתבתי לעיל, כי בכל מצב בו ניתן להתכונן מראש, חובה להתארגן מלפני השבת. אבל אם אירע מצב שאינו צפוי מראש¹⁶, כגון "אם הוא עת מלחמה, ואין להם זמן אחר להקיז וליקח תרומות דם רק בשבת, כגון שפרצה מלחמה פתאום ואין די דם מהמוכן עד שיוכלו להמתין עד יום ראשון, או שקשה מאוד ליקח ביום ראשון דם (היינו עבור מצב חרום), ובמלחמה מצוי הרבה ישראלים שהם בכלל הסכנה - לא ידעתי מקום לאסור ליתן דם, רק אם אפשר להקיז דם על ידי גוים. רק אין להאריך בדבר שאי אפשר במציאות, ועל כל פנים נראה שאין מציאות איסור בזה"¹⁷.

דין זה לא נאמר רק לצורך מיידי וודאי, עבור הפצועים שכבר נפצעו ועומדים בסכנת חיים. אלא שכיון שהמציאות הוא שהרבה ניצולו על ידי מאגר הדם ממיתה ודאית, ובפרט בסוגי דם הנדירים¹⁸, אזי מותרת התרמה גם עבור מאגר הדם¹⁹. וזאת אך ורק עבור הצורך הסביר שידרש כעת, כידוע על פי הנסיון. אין היתר להתרים את מה שיוכלו להכין לאחר השבת.

14 כגון בבית חולים להשיג ממקום אחר וכד'. לא רלוונטי בבנק הדם המרכזי.

15 שו"ת שאילת משה (לרב משה שמעון וסרמן) סימן נ. הביאו שש"כ פ"מ סכ"ה. וכדבריו הביא בספר תורת היולדת פרק לד סוף סעיף ג (עמ' קנר). ויש לעיין אי עדיף לנסוע להביא דם או להתרימו, ונראה לי דעדיף להתרימו.

16 או שלא יכלו לתכננו מראש, ובדיעבד גם כשלא התארגנו מראש.

17 שו"ת וישב משה סימן צד אות ח, נתווספו סימני פיסוק.

18 הגדרת הצורך נעשתה על פי לשונו בוישב משה שם.

19 על פי מו"ר הגר"מ הלברשטאם שליט"א.

ה. האיסורים השייכים בתרומת דם

פירטתי בארוכה את הצעתי להקל בחומרת האיסורים בהתרמת דם בשע"ח בשבת.

האפשרויות השייכות להמנע מאיסורים ב: מוקד חרום, עבודות משרדיות, שימוש בטלפון, נסיעה, שימוש במקרר (עם ובלי נורה), דלת אלקטרונית ועבודות מעבדה; כבר התבררו בספרים רבים, ואין צורך לחזור ולשנותם כאן. וכן דיני אמירה לעכו"ם, ושימוש במלאכתו, אין צורך לפרטם כאן.

כאשר ממילא צריכים לשוחח בטלפון לצורך בירור פרטים חיוניים, מותר להרכות בשיחה ולברר פרטים נוספים²⁰.

20 עפ"י שש"כ פל"ב סמ"א הע' קיא* בשם הגרשז"א; דאחרי שנוצר הקשר הטלפוני אין בו איסור אפילו יוסיף לדבר, עכ"פ לצורך. אם כי במכשיר קשר בו נדלקת נורה עם כל דיבור לכאורה אין היתר כזה. אבל במצב בו יש רק איסור דרבנן (כגון בנורת ניאון), מותר לכתחילה לצורך סכנת איבר, וכן לצורך התרמות דם.

האיסורים השייכים בתרומת דם הינם:

1. פתיחת שקיות מסוימות (פאוצ'ים מהסוג שמשתמשים בו לאכסון שקיות של התרמת דם) - מכה בפטיש ביצירת שקית²¹. וצריך שיהא באופן שהשקית תתקלקל תוך כדי הפתיחה, ועדיף בלי לקרוע אותיות.

2. כתיבה - אסור לכתוב בכלל, מלבד הצורך ההכרחי מחמת פיקוח נפש²². ואף זאת - בשינוי (כגון ביד שמאל או ע"י הצד האחורי של היד) בקיצור ככל האפשר ורק את הדברים שלא ניתן להציל את הנפש בהיעדרם²³. צורך משפטי אינו מהווה עילה לחילול שבת. וכן כל פרט שניתן לדחות את כתיבתו לאחר השבת, אסור לכותבו בשבת. (אם כי, כשיש חשש שייגרם בלבול הגובל בפיקוח נפש, אין לדחות זאת לאחר השבת²⁴).

[מותר להגיש כלי כתיבה בהיתר, למי שיוסיף ויכתוב גם דברים אסורים. אולם יש להסביר לו את חומרת האיסור, ודרכיה דרכי נועם²⁵].

21 השקית ראוייה לשימוש חוזר, ואינה רק לשימוש חד פעמי (שגם בזה יש נידון) עיין שש"כ פ"ט ס"ג והע' יא.

22 עפ"י שש"כ פל"ב סמ"ח. אמנם כתב השש"כ (פ"מ סכ"ה) דכשאינ ברירה ותרומת הדם מותנית בכתיבה - מותר לכתוב. אולם זאת מצד התורם שאין לו ברירה והוא כפוף להוראות המערכת, אבל מוטלת החובה והאחריות לדאוג שיהיה באופן מותר (וכמ"ש שם לעיין בסכ"ד).

23 עפ"י שש"כ פ"מ סמ"ט.

24 עפ"י שש"כ פ"מ סכ"ד.

25 עפ"י שש"כ פל"ב סמ"ה הע' קכו בשם הגרשז"א, דמותר לעבור אלפני עור לצורך חושיב"ס.

ישנו עט הממולא בחומר כתיבה שאינו מתקיים לזמן (ובמוצאי שבת יצלמו את הכתוב), שבו איסור הכתיבה הרבה יותר קל (לכא' מדרבנן), אזי אין צורך להצטמצם ביותר בכתיבה, ועדיף²⁶.

3. הדבקות מדבקות - תופר²⁷. כל מה שאינו מוכרח, אסור להדביק בשבת.

4. קריעה ישרה לפי סימון או במידה (פלסטר או מדבקות) - מחתך²⁸. עדיף להסיר מדבקה בכדי לקרוע בלי מידה וסימון, מאשר לעבור על מחתך²⁹.

5. חיטוי - לדאוג שייעשה בלא סחיטה³⁰, כגון לשפוך את חומר החיטוי ישירות על האיזור המבוקש ולנגבו אח"כ על ידי פד³¹, או לחטא באמצעות חומר סינטטי (ספונג'ות, ובפתיחתם יש להזהר מלקרוע אותיות).

26 שו"ת "מעשה חושב" להגרל"י הלפרין שליט"א חלק ג סימן יא ס"ק ג.

27 או"ח שמ ס"ד. ובמדבקות הסכים עמדי מו"ר הגר"מ הלברשטאם שליט"א.

28 עפ"י משנ"ב שכב ס"ק יח.

29 מו"ר הגר"מ הלברשטאם שליט"א.

30 עפ"י שש"כ פל"ג ס"י.

31 עפ"י שש"כ פל"ב סנ"ט.

6. הדבקות פלסטר לגזה - תופר³². ניתן להשתמש בפלסטיות מוכנות³³. בעת הורדת פלסטר מגוף האדם יש להזהר משום תלישת שערות³⁴.

7. דקירה והוצאת דם - דישה או נטילת נשמה³⁵. ויש למעט בזה, כגון במידה ויש מספיק גברים לא להתרים נשים³⁶, וכן יש לקחת את כמות הדם המינימלית הנדרשת בפרט בבדיקות.

אולם כל האיסור הוא כשלקחת הדם נעשית ע"י פעולה. ובדמיון היוצא מאיליו בעקבות הפעולה הראשונה, אין צורך למנוע שאיבה נוספת³⁷.

32 עפ"י שש"כ פל"ה סכ"ה. בענין הדבקות פלסטר על גוף האדם יש האוסרים ויש מתירים, יעויין בשש"כ פל"ה סכ"ד שהתיר, וכן בשו"ת ציץ אליעזר ח"ח סי' טו. מאידך בתשובת הגר"ש וואזנר שליט"א, הובאה בספר הצלת נפשות סי' ג, נטה להחמיר; וטעמו בגלל הדבקות חלקי החתך, ובנ"ד אין חתך וגם הפלסטר עצמו מורבק לזמן ואינו בר קיימא.

33 עפ"י שש"כ פל"ה סכ"ו. עקרונית יש להכניס מלפני השבת על ידי הסרת הדבקית והדבקתה מחדש. ולדין אין צורך לחשוש לשע"ח מראש, ובשעת מעשה מותר להסיר את הדבקיות. הסכים עמדי מו"ר הגר"מ הלברשטאם שליט"א. (עיין שש"כ פל"ה סנ"ח הע' טו בשם הגרשז"א דהוי רק דרבנן, ולדין חשיב מספיק צורך להתירו.)

34 יעויין בהערת הגרש"א שטרן שליט"א סוף אות ה.

35 בענין דישה שש"כ פל"ב סנ"ח והע' קנא, ובפרט בנידון דידן שצריכים את הדם וודאי חשיב דישה. עיין משנ"ב שט"ז ס"ק ט' וביה"ל ד"ה והחובל, שהאריכו במח' הראשונים אי הוי תולדה דדש או דשוחט.

36 בכדי לוותר על בדיקת ההמוגלובין.

37 מו"ר הגר"י סטפנסקי שליט"א, וכן כתב בקונטרס הלכות לרופא סעיף כז (המצורף גם לספר נשמת אברהם חלק ה') בשם הגרי"י נויבירט שליט"א. אמנם לכתחילה אין להשתמש בכלי גדול שישאב הרבה דם

8. ברירה ומיון של פריטי ציוד או מבחנות (לפי סוגים), מותרת רק לקיחת הדבר הנצרך באופן מידי בידיים ע"י לקיחת הדבר הנצרך בעצמו. ואפילו אם ישתמש בו רק לשימוש קל, כגון מבט לבדיקת תקינות וכד', ואזי אחר כך מותר להניחם לפי סדר³⁸.

9. קשירת קשר של קיימא³⁹. עדיף להשתמש בקליפסים⁴⁰.

10. מיכשור חשמלי - צריך לוותר על כל מה שאפשר⁴¹.

11. תופר - חיבור של שני קטעים של ניילון ע"י הלחמה⁴².

כשניתן להסתפק בכלי קטן, ואף ששואב מעצמו, עיין ציץ אליעזר חט"ו סי' כ.

38 עפ"י שש"כ פל"ב ס"ס ופ"ג סע"ח, וכן פ"ח ס"ה.

39 עפ"י שש"כ פט"ו סמ"ט.

40 אין בזה מכה בפטיש, וכל האיסור הוא מוקצה. מו"ר הגר"מ הלברשטאם שליט"א.

41 אמר הגרל"י הלפרין שליט"א (ראש המכון המדעי טכנולוגי לבעיות הלכה) שישנה אפשרות להכין סוגים מסויימים של מכשירים חשמליים, בכדי שיהיו באופן שמותר לכתחילה להפעילם בשבת לצורך חולה. (המכשירים יפעלו באופן שכל האיסור בהפעלתם יהא רק מדרבנן. אמנם לא בכל מכשיר ניתן לעשות זאת. כמו כן ישנו "שקע גרמא" להפעלה כזו.) ייש"כ על עזרתו. במצב כיום אין צורך לחשוש לצד הרחוק שיצטרכו לעבוד בשבת, ולכן אין צורך לעשות הכנה כזו. מו"ר הגר"מ הלברשטאם שליט"א.

42 שמעתי מהגרל"י הלפרין שליט"א. והוסיף כי תיתכן גם בעיה של מבשל בחימום הפלסטיק בחלק מן המצבים.

ו. התרמת דם ביום הכיפורים

במצב בו צריכים להתרים דם ביום הכיפורים, אסור לתורמים לאכול ולשתות אם לא במצב של פיקוח נפש (לתורם), ופירטתי בארוכה את הצעתי ליישום הלכה זו.

כשיש צורך של פיקוח נפש לתרום דם ביום הכיפורים, אזי האכילה והשתיה אסורה מלבד במצב של פיקוח נפש לתורם (או ספק פיקוח נפש).

כתב הגר"י זילברשטיין שליט"א בשם רופא מומחה⁴³ שבתרומת דם רגילה אין סיכון למערכות הגוף, מלבד ירידה קלה בלחץ הדם וסחרחורות כשעוברים משכיבה לעמידה⁴⁴.

הצעתו הינה להזליף ליטר מים פיזיולוגיים לורידי החולה דרך אותה מחט⁴⁵ ממנה הוציאו את הדם⁴⁶, וכך למלא את החסר בנפח הדם, במקום האכילה והשתיה.

43 ספר שבת שבתון הע' סז עמ' קנח.

44 כבר כתבתי לעיל (פרק ב סוף סעיף ו), כי רואים מן הנסיון, ולפי דעת רופאים מומחים להתרמות דם, ישנו סיכון של התעלפות וכו', כאשר לא שותים, ובפרט כשלא אוכלים באותו יום ובוודאי כאשר קמים מהר או הולכים מיד.

45 מערכת התרמת הדם הינה מערכת סגורה, שכנויה באופן שלא יהא ניתן לצרף אליה עוד חומרים. אבל במצב חרום כזה ניתן להחדיר מחט רגילה (לא וונפלון) לתוך צינורית הפלסטיק ולקבע בצורה סטרילית. כך הסביר

כשיש צורך בהתרמות דם המוניות ח"ו, אין מספיק צוות וציוד טכני ומקום שכיבה לבצע את הצעתו.

במידה ולא ניתן ליישם את דבריו, אזי הצעתי הינה במצב של תרומה בודדת עדיף להשאיר הרבה זמן בשכיבה, ואפילו עד מוצאי הצום. בשעת הצורך ניתן לקום לאט, ואם התורם מסוחרר עד כדי חשש התעלפות יש לשתות בשיעורים⁴⁷, ולבחון צורך בשתייה רגילה כפי הצורך⁴⁸. עדיף לשתות שתיה מתוקה.

במצב של צורך בהתרמות דם המוניות, ואין אפשרות לעקוב אחרי כל תורם כנ"ל, אזי ניתן להתיר שתיה בשיעורים לכל התורמים, וההמשך כנ"ל.

ולמעשה כל מקרה לגופו וצריך שאלת חכם⁴⁹.

הרופא הנ"ל - ד"ר משה וסטרייך מנהל מח' כירורגית פלסטית ב"ח אסף הרופא, והוסיף שיש לו נסיון בסוג החדרה כזו.

46 אין להחדיר מחט תוך וורידית (שהדקירה הזו הינה איסור דאורייתא) פעם נוספת בכדי למנוע את האכילה והשתיה (כשהן באות בהיתר).

47 כארבעים סמ"ק בהפרשים של תשע דקות.

48 ניתן להגדיר חשש התעלפות כפיקוח נפש.

49 הסכים עמדי בהצעה זו מו"ר הגר"מ הלברשטאם שליט"א.

תשובות בהלכה

התשובות מובאות לפי סדר קבלתן

תוכן דברי הגאון הרב חיים יהודה כהן שליט"א בתשובה על השאלה האם ואלו מדיני הקזת דם נוהגים בתרומת דם, כפי שהורה למתנדבי "לב מלכה" בשנת ה'תשנ"ד. (הדברים נכתבו על ידי בהסכמתו. א.ג.)

נזכרו כמה דינים בעניין הקזת דם:

1. מי שבא מן הדרך לא יקז דם (גיטין ע"א).
2. אין לעמוד מיד אחר שהקז דם (שם).
3. ליטול ידיים אחרי הקזת דם (פסחים ק"ב ע"א ובשו"ע או"ח סי' ד סע' יט).
4. לא להקז דם בשום ערב יום טוב (שבת קכ"ב ע"ב ובשו"ע או"ח סי' תסח סע' יט).
5. נזהרים מלהקז דם סמוך לחידוש הלבנה (ספר החינוך מצוה תג).
6. בט"ז (יו"ד סי' קטז ס"ק י) מביא ימים שסכנה להקז בהם דם.
7. לא טוב להרבות להקז דם בנערות, דגורם חלישות בזקנות (דרכי תשובה סי' קטז ס"ק צו).
8. אסור להקז דם מעומד (חופת אליהו רבה שבסוף ספר ראשית חכמה).

והנה יש לדון מה דינה של תרומת דם, אי חשיבא כהקזת דם או לא. ובספר שמירת הגוה"נ (סי' נד סע' כד הע' מא) כתב די"א להחמיר אפילו אם הוציאו הרופאים דם רק לבדיקה, ואילו הגרשו"א וצ"ל פסק דרק כשהוציאו דם לצורך טיפול, אבל לבדיקות לא. ולכאורה מבואר שהוא הדין לתרומת דם שבה אנו דנים, שגם כן אינה לשם טיפול. ובצירוף זהו פיקוח נפש נראה דיש להתיר בלי שום מניעות.

ואולי יש להקפיד בדברים הקלים, כגון ליטול ידיים, וכן לא לעמוד מיד. וכן מה טוב להקפיד שלא יתרום מי שבא מן הדרך אם יש אחר. וכמו כן נראה שכאשר מארגנים ימי התרמה, לכתחילה יש לארגנם בימים שחז"ל לא אסרו להקזו בהם דם.

Rabbi CHAIM P. SCHEINBERG

Rosh Hayeshiva "TORAH-ORE"

and Morah Hora'ah of Kiryat Mattersdorf

הרב חיים פינחס שיינברג

ראש ישיבת יתורה-אור

ומורה הוראה דקריית מטרסדורף

בס"ד ט"ו בתמוז, תשנ"ה

לכבוד הר"ר אברהם יעקב גולדמינץ שליט"א

מכתבו קבלתי בענין הארגון החשוב "לב מלכה", והנה מה ששאל האם יש לתורם גור של מציל נפש מישראל נראה לי דבואי כן הוא, וכל מי שיש בידו לסיוע ולהציל אחד מישראל הרי הוא כמציל עולם מלא, וע"י תרומתו דם בזמן הנצרך לה ודאי כן הוא. ולכן נראה דאם יש מצב של פיקו"נ וצריכים סוג דם נדיר שקשה להשיגו יש אפשרות לכפות על מי שיש לו דם כזה לתרום אותו, אא"כ יש סיבות רפואיות שאינן יכול לחרום דם, וכדומה.

ב. ולענין ביטול תורה, הנה אף שודאי שכל העוסקים שם הם עוסקים במצוה קדושה, וכשאי אפשר ע"י אחרים מבטלים חורה בשביל זה, אבל בודאי שיש להקפיד למעט ככל האפשר בביטול תורה בדבר זה, ולכן יש להשתדל לעשות התרומות אלו בזמנים בהם בלא"ה הלימוד רפוי, כמו בבין הזמנים, או בבין הסדרים וכדומה. וגם אם יש אפשרות להביא את מכשירי ההתרמה בקירוב למקום הלימוד של התורמים ולמעט מהם את זמן ההליכה לתרום, ואם ההסתובבות ברחובות ובשוקים כואי שמחוייבים לעשות כן.

ג. דם מאדם חי אינו מטמא, ולכן אין קפידא לכהנים להחטא בענין זה. וגם אין צורך לקבור מנות דם שנפסלו, דכל זה שייך רק בדם היוצא מן המת ולא מן החי.

ולענין ברכה על המים, אם אינו צמא כלל, אין לו לברך על המים אא"כ יש בהם טעם.

ד. לענין נזקין במי שלא החדיר המחט כיאות וכדומה וגורם נזק בכך לתורם, יעויין בשו"ע חו"מ סימן א' בענין גביית תשלומי נזקין בזה"ז, ובסימן ש"ו לענין אומן שהזיק דיש חילוקים אם הוא אומן או לא, ואם עושה בחינם או בשכר, וכל מקרה הוא נידון בפני עצמו וצריך שאלת חכם.

ומה ששאל אם מותר לנצל את מ"א ולתרום דם בשביל בדיקת הדם נראה שכיון שיש תועלת למד"א בהתרמת הדם, שצריכים הם לו מאוד בודאי אין להם קפידא בדבר זה, והעיקר שיהיה להם דם בכמות מרובה הנצרכת לזה.

Rabbi CHAIM P. SCHEINBERG
Rosh Hayeshiva "TORAH-ORE"
and Morah Hora'ah of Kiryat Mattersdorf

הרב חיים פינחס שיינברג

ראש ישיבת "תורה-אור"
ומורה וטראה דקריית מטסדורף

ה. לענין צניעות, במקרה שהדבר פיקו"נ יש להקל, אבל באם הדבר הוא באופן כללי בהתרמת דם רגילה וכדומה בודאי שאין להקל בזה ואין לבחור ישיבה להתרים דם מאשה, ואף בזמן פיקו"נ יש להשתדל שאברך הנשוי יחרום דם מאשה ולא בחור שאינו נשוי. וכן אין להתרים מאנשים ונשים יחד בחדר אחד אלא צריך לעשות את ההתרמה לנשים בחדר אחר או בזמן אחר.

ו. לענין דין הקזת דם, נראה שמעיקר הדין אין בהתרמת דם משום הקזה דם, ולכן במקום הצורך יש להקל בזה שלא להקפיד על זמנים מיוחדים שנאסרו בהקזה דם. אבל לכתחילה ראוי להקפיד על זה, ואף ליטול ידיים אחרי התרמת הדם.

ז. לענין דם המותרם ההולך לעכו"ם נראה לי שאין בזה קפידא.

ח"מ, ע"מ, ב. ש. ש. ש.

RABBI JOSEPH I. EFRATI

JERUSALEM, 4830 ARAZI BARBARA ST

TEL. (02) 2-810996

FAX: (072) 2-81174

הרב יוסף י. אפרתי

דורשנים וד"ר יהודה עמי

לשון, משפחה וכו'

ספק 072-81174

בספרך אשר העשית

במצב שאלוהי אנוה נ"י אחי גיאות ר' פ.
הנני אומרו וצ"ח מין ש"ה הק"ש אליהם ש"ה,

(א) מוקדם בגיאות ר' פ. ב"ה הק"ש ר' פ. וצ"ח
לנ"ה וצ"ח ר' פ. וצ"ח ר' פ. וצ"ח ר' פ. וצ"ח
(פסוקים ק"ב צ"ח, א"ה ס' ד) - ולכן יש לזכור י"ח
אחי גיאות ר' פ.

(ב) אנוה במוקדם לזכור י"ח. הרי בגיאות ר' פ.
ז"ה במוקדם י"ח לזכור י"ח במוקדם וצ"ח
ולאנוה ז"ה אחי גיאות ר' פ. (וגמ"ה) ש"ה נ"ח
במוקדם במוקדם, וצ"ח נקראו אחי ר' פ.
יקום ולכן לזכור י"ח.

י"ח י"ח י"ח

בס"ד כ"ב טבת ה'תשנ"ט

במענה לשאלותיו אודות נטילת ידיים אחרי תרומת דם, הנני להודיעו דעת
מרן עט"ר הגר"ש אלישיב שליט"א.

א. מסתבר דתרומת דם הינה בכלל הקזת דם שעל זה שנינו דמקזי דם ולא
משי ידי' מפחד שבעה ימים (פסחים ק"ב ע"א, או"ח סי' ד) - ולכן יש
ליטול ידים אחרי תרומת דם.

ב. למרות החיוב ליטול ידיים, הרי בהעדר מים ליד המיטה יכול לברך
ברכת הנהנין ולאכול ולשתות מיד לאחר תרומת הדם (ובתנאי שלא נגע
במקומות המכוסים, וידיו נקיות) ואחרי זה יקום וילך ליטול ידיו.
יוסף י. אפרתי

בס"ד, יום ז' באב תשנ"ט לפ"ק

לכבוד ר' אברהם גולדמינץ הי"ו

בנידון שאלתך ע"ד תרומת טרומבוציטים, והיינו שמסננים חלק ממרכיבי הדם ואת שאר המרכיבים מחזירים לתורם, וזאת ע"י לקיחת כמות קטנה של דם לסינון ולאחר שמחזירים את הדם לוקחים כמות נוספת, ובשורת שבט הלוי ח"ה ח"מ סי' רי"ט דין מרן שליט"א בנידון כזה, והנראה מתוך השאלה שתרומה זו היתה באופן שיש חשש גדול לסכנה וע"כ כתב מרן שליט"א שאין להכניס עצמו לסכנה אפילו ע"מ להציל, ע"ש, אמנם לפי הנראה שבאופן שרגילים לעשות היום שאין מוציאים הדם אלא מעט מעט אין כלל חשש סכנה, והבאת סימוכין לדברך ממכתב של מנהל בנק הדם במד"א שהסכנה פחותה אפילו מתרומת דם רגילה, וכן הביא לפנינו אחד מספרי הרפואה המוסמכים ומקובלים בעולם הרפואה ושם מפורש שאין חשש סכנה באופן שרגילים לעשות היום, ומאחר שהדבר נחוץ מאד ואפשר ע"י תרומת דם זו להציל כמה וכמה נפשות מישראל, ויש לארגון "לב מלכה" בירושלים נסיון רב בזה ע"כ נפשם בשאלתם האם להמשיך בזה.

תשובה

דברתי עם מרן שליט"א והצעתי לפניו את הדברים וגם קרא בעיון את המכתב של מנהל בנק הדם ואמר לי להשיב לכם שבודאי כיון שע"פ המומחים לדבר אין באופן זה חשש סכנה מצוה רבה לתרום הדם באופן הנ"ל שע"י אפשר להציל רבים מישראל.

וע"ז באתי עה"ח
משה שאול קליין

הערות הגרש"א שטרן שליט"א

והנה משום חובת הקודש אמרתי להוסיף בשולי הגליון כמה הערות מענין לענין באותו ענין.

א. פרק ב סעיף א

יש להוסיף דמי שבא לידו עסק של הצלה ונמנע מלעסוק בה עובר גם על לאו ד"לא תוכל להתעלם", וכמבואר במהרש"א סנהדרין דף עג ע"א (סוף העמוד על תוד"ה להצילו בנפשו), וכן נקט בפשיטות במנחת חינוך מצוה רלז (קומץ למנחה - מהר"מכון ירושלים אות ב).

ב. פרק א סוף סעיף ד

צריך להדגיש שאסור לבן לעשות התרמת דם לאביו משום חשש איסור דמכה אביו, כיון שהוא מכה שמוציא דם. ואף אם זקוק האב לטיפול רפואי הכרוך בהוצאת דם צריך לעשותה על ידי אחר.

ג. עוד שם

אך אם אין אחד מומחה כמותו שרי לעשות, ואף אם אינו מומחה אלא שאינו מוצא אחד אלא בדמים מרובים, כתב לי מו"ר מרן בעל שבט הלוי שליט"א שאין חייבים להוציא על כך אלא דמים רגילים לשכור אח או רופא, ולא מעבר לכך.

ד. עוד שם

כמו כן כתב לי מו"ר מרן שליט"א, דאף אם כבר מונחת המחט בתוך הוריד גם אסור לבן להוציא דם, כי האיסור איכא אף בכה"ג. ומזה יש להעיר על מה שכתב בספר (פ"א ס"ד) שלענין איסור חבלה ליכא איסורא באופן כזה, וצ"ע.

ה. פרק ד (שבת) סעיף ה-6

בענין הדבקה פלסטר על גוף האדם ולא על תחבושת אם יש בזה משום תופר, הנה מרן שליט"א בתשובתו שהובאה בספרי הצלת נפשות סימן ג השיב על שאלתי בנידון זה, אך למעשה לא הכריע בזה, ולכן בודאי יש להחמיר לכתחילה ובמקום צורך גדול יעשה בשינוי. אמנם היינו בהדבקה לחיבור חתכים, אבל הדבקה שאינה לצורך איחוי לכאורה אין בזה חשש תופר, כיון שאינה אלא לזמן.

ויש להעיר דבהסרת פלסטר בשבת יש חשש תולש לגבי השערות שעליהם נמצא הפלסטר, והוי בגדר פסיק רישא דלא ניחא ליה. אך שמעתי שיש דרכים להוריד באופן שלא תהא תלישה, ויל"ע בזה.

ו. פרק ד סעיף ג

פשוט וברור שמה שכתבתי בספרי הצלת נפשות פרק ב סעיף ח שיש להכין מלפני השבת, איירי דוקא כשירדע לנו על חולה שיש בו סכנה, או יולדת, והוא הדין בתורן "הצלה" בשבת, שקרוב לודאי שיצטרכו לעסוק בדברים שיש בהם חלול שבת, אבל בלאו הכי אין חובה להכין מאומה.

ז. פרק ב סוף סעיף ד

בענין הקזת דם בימי הנערות והבחורות, מה שכתב בספרו בשם בעל הדרכי תשובה יורה דעה סימן קטז ס"ק צו, יש להוסיף מה שמובא בספר חוט המשולש - תולדות מרן החתם סופר זי"ע (דף י"ע"א למטה), שאמר החתם סופר לבנו בעל המכתב סופר שהיה רגיל בימי בחרותו להקיז דם בכל חודש בכדי להשקיט את רתיחת הדמים, ועתה בימי זקנותו "קול דמי אביך זועקים" - עתה אני מרגיש חולשה מזה, והדברים מבהילים.

שני סיפורים מדהימים מתקופת השואה

שסיפרה לי סבתי שתחיה

א. אקציה של דם

במחנה ההשמדה בירקנאו-אושביץ הנאצים ימ"ש לא היו צריכים תירוצים ואמתלאות בכדי להרוג יהודים, אבל הסדר והמסגרת היו אצלם לחוק. הסלקציות והמפקדים היו קבועים דבר יום ביומו, שמא יהודי ברח, אולי משהו השתבש, או כתירוץ לעינוי נוסף. באחד מן הימים (קיץ ה'תש"ד) נערכה סלקציה מיוחדת, שגרמה להפתעה אצל ההפטלינגים, וגררה בעקבותיה פחדים וחששות. הגרמנים חיפשו בנות בעלות עיניים כחולות. הבנות חששו מי יודע איזה עינוי גוררת בעקבותיה הסלקציה הזו, מה הגרמנים זוממים הפעם.

אחותה של סבתי נבחרה גם כן בסלקציה הזו, ורועדת כולה צורפה לקבוצה של כמאה וחמישים בנות מפחדות.

הגרמנים תיחקרו את הבנות אחת לאחת בשאלות מוזרות ובלתי שיגרתיות במקום זה. הן נשאלו על תולדות משפחתן, הרקע הרפואי שלה ומחלות תורשתיות שהיו אצלן. הבנות נשאלו גם על מצבן הבריאותי כעת.

כמאה וחמישים הבנות הוסגרו במקום מיוחד עם שמירה קפדנית. הן קיבלו מזון בשפע בלתי שיגרתי למקומות אלו ועוד תוספות מזינות ומבריאות. הדבר גרם לרגשות קינאה אצל שאר הבנות שהיו במחנה, אבל הן ידעו שאצל הנאצים אין שום דבר בחינם, ומי יודע מה טומן בחובו העתיד של הקבוצה הזו !?

לאחר מספר ימים הגיע למקום רופאה. היא התיישבה ליד שולחן מול הדרגשים שעליהן הושכבו הבנות. הן נקראו אליה לפי סדר והרופאה שאבה מכל בת יהודיה מנת דם, להצלת הפצועים שבחזית. הנוזל היקר הובל אל בתי החולים ולמרפאות הצבאיות, לטובת החיילים הגרמנים ששכבו שם.

הקנאה שאפפה את הבנות האחרות חדלה. מי תרצה להפסיד את הנוזל שכל כך יקר כעת לחיים שלה, אפילו תמורת אוכל.

עתה הובן מדוע בחרו הגרמנים דווקא בנות בעלות עיניים כחולות, שלא "לטמא" את הגזע הארי בדם יותר מידאי יהודי.

לאחר מספר ימים של מנוחה ותזונה מוגברת הרופאה הגיע שוב, וכל הסיפור של "התרמת הדם" הכפויה חזר על עצמו. כמאה וחמישים מנות דם נשלחו להצלת חייהם של החיילים הפצועים. וכך הסיפור חזר על עצמו עוד כמה וכמה פעמים עד שהבנות נחלשו מאוד.

בסיפור גבורה מיוחד הבריחה סבתי את אחותה החוצה, כאשר החליפה את מקומה. לאחר מכן היא הצליחה לברוח בעצמה מ"התרמת הדם" הכפויה.

לאחר כמה שאיבות של דם, כאשר הבנות נחלשו מאוד ולא היה ניתן למצוץ מהן עוד דם, הן הועמסו על משאיות. לאחר שדמן הציל את חייהם של החיילים הגרמנים, הן הובלו לעבר הארובה וזכו להגיע לעולם שכולו טוב. הי"ד.

ב. נוגדנים יהודיים

בשנות המלחמה העולמית מלאך המות היפלה בין יהודי לגוי, ולא לטובה ר"ל. אולם את התופעות הטבעיות שהקב"ה שלח על ידו, הוא הפיץ ללא אפליה, והן התפשטו כפי דרכי הטבע. כמובן שבמקומות צפופים ולא נקיים, כמו בגיטאות ובמחנות, המחלות התפשטו במהירות גדולה יותר והפילו הרבה יותר חללים.

גם הגרמנים סבלו מטיפוס הבהרות. בשיתוף פעולה עם ידידיהם ההונגרים הם חיפשו וניסו לייצר תרופה למחלה זו. באביב ה'תש"ב בשיתוף עם ידידיהם ההונגרים, במחנה העבודה (מונקה-טאבור), נבחרה קבוצת יהודים להצטרף לפרוייקט המכובד הזה. לצורך כך הודבקו היהודים בכוונה תחילה בחיידקי טיפוס הבהרות ונתנו למחלה להתפשט בגופם. לאחר שסימני המחלה הופיעו אצלם, כאשר חומם עלה והם התחילו לסבול מעוויתות ומהתכווצויות ושאר מרעין בישין,

הניסוי התחיל. הגרמנים שאבו מגופם דגימות של דם וערכו בדיקות מעבדה בחיפוש אחר נוגדנים למחלה.

לאחר מכן הכניסו את החולים להסגר לצריף מיוחד. מתוך הצריף נשמעו צעקות "מים מים", הם היו צמאים מאוד, כמעט עד מוות.

לפתע התקרבו שני גרמנים לצריף ודליים בידיהם, היהודים חשבו שהנה - הגיע מרווה לצמאונם. אבל הדליים היו מלאים בנפט. הגרמנים שפכו את הנפט לעבר הצריף, אותו הציתו על יושביו. כך השמידו בשריפה את ה"גורמים המזוהמים" - את היהודים שהשתתפו בניסוי. בצעקת "שמע ישראל" עלתה נשמתם למרומים. הי"ד. (שני יהודים הצליחו לברוח מאש-תופת זו וסיפרו את הסיפור).

MAGEN
DAVID
ADOM
IN ISRAELמגן
דוד
אדום
בשרא

BLOOD SERVICES CENTER

מרכז שירותי הדם

כ"ד אלול תש"ט
5 בספטמבר 1999
מ"ש"ד 865-99**"תרומת דם" - מעשה נאצל הוא!**

באמצעות תרומת דם יכול כל אדם ובתנאי שהוא בריא, להציל חיי אחרים. זאת במאמץ מינימלי ותוך עשית מצווה גדולה וחשובה. כי יש לדעת שלמרות ההתקדמות הרבה שחלה בשנים באחרונות ברפואה ובמדע, עדיין לא נמצא תחליף טוב לדם האדם. לכן נזקקים רבבות חולים, במשך כל שנה ושנה, לקבלת עירווי דם, או מרכיבי דם, להצלת חייהם.

על שירותי הדם של מד"א מוטלת האחריות להתרים, לבדוק ולספק מעל 250,000 מנות דם בכל שנה. הדבר מצריך התרמת 1000 מנות דם בכל יום. גיוס התורמים מסובך במיוחד בערבי חגים וימים טובים, כשהציבור עסוק בענייניו. זאת למרות שצריכת הדם ע"י החולים והנוקקים איננה פחותה, ואולי אף גבוהה, בימים האלה.

למרות שמנות הדם עוברות היום בדיקות מתחכמות ורבות לפני שהן נשלחות לבתי החולים, הניסיון המקצועי מלמד שישנה חשיבות עליונה לכך שתורמי הדם יהיו מתנדבים, ולא יקבלו שום תמורה ממשיית עבור תרומתם. כך ניתן להבטיח שאיכות הדם תהיה הגבוהה ביותר, ושלחולים הנוקקים לעירווי דם לא יגרם ח"ח נזק.

בנוסף יש לדעת שזמן החיים של מרכיבי הדם קצר במיוחד: הדם טוב לשימוש רק ל - 35 יום והטסיות (טרומבוציטים) - רק ל - 5 ימים.

כדי לשמור על בריאות התורמים - המתנדבים חשוב מאד לנו ולשחות לאחר תרומת הדם.

ברצוננו להודות, באגרת זו, מקרב לב, לכל תורמי הדם המתנדבים, הנענים לכל קריאה, בכל עת ושעה, ומוכנים לבוא ולתרום ולסייע לשירותי הדם של מד"א לעמוד במטלה החשובה של אספקת דם לחולים בארץ. כך הם מאפשרים לנו לשמור על מלאי דם החשוב להצלת חיים, בעת רגיעה ובזמן חירום, בכל יום מימות השנה.

ותודה מיוחדת ל"ר הארגון ולאנשי "לב מלכה" המסייעים בארגון התרומות הדם ובביצוען.

בברכת ישר כוח!

ד"ר א. שנער
מנהל שירותי הדם

TEL-HSHOMER 52621, TEL 03-5300400, FAX 03-5300500

MAIL ADDRESS:

P.O.BOX 9240 TEL-AVIV 61091.

מגן דוד אדום

11, ת"א 9240 תל-אביב 61091

התנדבות, יהדות ותרומת דם - החוט המשולש לא במהרה ינתק

אלי יפה, מזכיר ועד הפועל ומתאם פעולות התנדבות, מגן דוד אדום בישראל

אחת הסוגיות המעניינות ביותר בתחום ההתנדבות היא הגישה ההלכתית להתנדבות. ההתנדבות מוגדרת כעשיית דבר ברצון חופשי בנדיבות לב והיחלצות לעשות מעשה טוב, לתת תרומה או לסייע לנצרכים. מתוך הגדרה זו עולה במלא חריפותה השאלה האם יש בכלל מקום להתנדבות במסגרת הדתית או שמא כל סוגיית ההתנדבות הינה חלק ממצוות התורה והיא בבחינת חובה. במסגרת סוגיא רחבה זו עומדת במיוחד שאלת הצלת הנפש. היש התנדבות בתחום הצלת הנפש. התורה מצווה אותנו "לא תעמוד על דם רעך". וכבר למדנו במסכת סנהדרין (ע"ג ע"א) "תניא: מנין לרואה את חברו שטובע בנהר או חיה גוררתו או לסטים באים עליו שהוא חייב להצילו בנפשו שנאמר 'לא תעמוד על דם רעך'". וממשיכה הגמרא לבאר את דברי התנאים "הוא אמינא הני מילי בנפשיה אבל מטרח ומיגר אגורי לא, קמ"ל".

הצלת נפשות היא מצוה. אמנם מי שעבר על מצוה זו וראה את חברו טובע ולא הצילו למרות שיש בידו יכולת, לא נענש ולא לוקה עליו.

מצוה זו מיוחדת במינה. המצוה היא מצוה לא תעשה, למרות שלכאורה המצוה היא מצוה עשה לכל דבר. גם לשון הכתוב "לא תעמוד על דם רעך" מלמד על מהותה של מצוה זו. גדרי המצוה מדברים על היות האדם במצב המבין את המצב המסוכן. במסגרת זו מצוי גם החבר והדרישה לא לעמוד מהצד בעת סכנה לחבר. גם הברייתא בסנהדרין מתארת את המצב "הרואה את חברו... האדם רואה בעיניו את חברו ואת הסכנה בה הוא נתון. לכאורה קיומה של מצוה זו היא דבר מוכרח. וכי מי יכול לראות את חברו במצב של סכנת נפשות ולא לנסות להצילו. ואולי אף, לדעת מיעוט הפוסקים, במחיר סיכון עצמי מסוים. למרות הקושי להגדיר התנדבות במצב קשה זה, הרי שבהחלט הצבת המצוה כמצוה "לא תעשה" ועל כך שלא לוקין עליה הרי שיש בה מעמד התנדבותי ראשון במעלה.

* החיוב אינו רק להציל בעצמו, אלא גם לטרוח ולשכור פועלים לצורך כך.

מצוה נוספת הקשורה להתנדבות ולסיוע לזולת היא מצות גמילות חסדים. בדומה למצות לא תעשה של "לא תעמוד על דם רעך" גם מצות גמילות חסדים דורשת סיוע לחבר הנזקק. בגומלי חסדים יש מספר דרגות, והסיוע הישיר לחבר הוא הפחות רצוי, על מנת שלא יתבייש. הדרגה הגבוהה של מצוות גמילות חסדים היא נתינה באמצעות מתווך, מה שאולי לא ניתן לבצע במצות הצלת נפשות.

מעמדה המיוחד של תרומת הדם ניכר בזאת שהיא בכלל מצוות הצלת נפשות, ויש בה את יכולת השילוב בין העמידה על מצבו הקשה של החבר תוך שילוב של הדרגה הגבוהה ביותר של גמילות חסדים. תרומת הדם יכולה להינתן שלא בסמוך לסכנת החבר, לא בזמן ולא במקום. תרומת הדם ניתנת על ידי מתווך, מגן דוד אדום אוסף את מנות הדם ומספק אותם לבתי החולים אשר מספקים את הדם לחולים. התורם אינו יודע מי מקבל את דמו והחולה אינו יודע מי תרם עבורו את הדם בכך באה לידי ביטוי ההדרגה הגבוהה של גמילות חסדים במלא עוצמתה, עם הצלת נפשות.

תורם הדם, גומל חסדים ומציל נפשות, בעת ובעונה אחת, גומל חסדים ברמה גבוהה של נתינה באמצעות מתווך ומציל נפשות "כי הדם הוא הנפש".

במצוות עמידה על הנפש רצינו להסתפק האם יש בה התנדבות, האם ניתן לעמוד ולראות את החבר מצוי בסכנת חיים מבלי לנסות להצילו. בתרומת דם איו כלל שאלה, התרומה היא התנדבות מלאה וזכייה בין השאר בשתיים מתוך המצוות הגדולות והחשובות ביותר.

מגן דוד אדום, הממלא תפקיד של מתווך בבחינת "גבאי צדקה", מברך על כל יוזמה להגביר את תרומות הדם בבחינת "כל המקיים נפש אחת מישראל כאילו קיים עולם מלא". ספר זה, "בדמיון חיים", יסייע לתרומות דם, יעלה את הצורך לסדר היום, ויוסיף להתנדבות למען הצלת נפשות מישראל.

נסיים בברכת יישר כח למחבר הרב אברהם יעקב גולדמינץ שליט"א, ונודה לארגון "לב מלכה", ולרב אהרן לייב אברמן יו"ר הארגון, על היוזמה והביצוע בכתובת ספר זה, ועל פעילותם הברוכה והמתמדת בגיוס מנות דם להצלת נפשות וגמילות חסדים.

הסבר ורקע רפואי אודות תרומת דם

מערכות הגוף

הקב"ה ברא לנו גוף נפלא, המורכב מאיברים רבים. האיברים משולבים יחדיו בקבוצות המבצעות פעולות ביחד, והן נקראות מערכות איברים. לדוגמא, מערכת העיכול מתחילה בפה המורכב משפתיים, שיניים לשון ועוד, וממשיכה בוושט ובקיבה וכן הלאה. ישנן גם מערכות הנשימה, כלי הדם, השרירים ועוד.

כל איבר בנוי משכבות, המכונות רקמות. חיבורן של הרקמות נותן את המבנה המוכר של האיברים. כל רקמה בנויה משכבות של תאים קטנים מאוד, שלא ניתן לראותם בלי עזרת מיקרוסקופ.

כל תא מהווה יחידה נפרדת, ויש לו צרכים משלו. צריך שיגיע אליו מזון המכיל סוכר בשביל פעילותו הקבועה, חלבונים על מנת לגדול ולהתרבות ועוד דברים. התא "נושם" חמצן לצורך ניצול המזון. התא מפרש פסולת וצריך להוציא אותה מהגוף. התא לא מסוגל לחיות בלי שהוא מקבל את הצרכים שלו, ולכן הקב"ה ברא מערכות מיוחדות לצורך ההובלה.

מערכת הדם

מערכת הדם מורכבת מאיברים רבים בעלי תפקידים שונים. נוזל הדם עצמו; צינורות הדם - עורקים וורידים; והמשאבה שמזרימה את הדם - הלב.

מערכת הדם הינה מערכת ההובלה העיקרית של הגוף, ותפקידה הכללי הוא הובלת חומרים לתאים וחילוף חומרים בין המערכות המספקות ומפרישות אותם. בנוסף לכך מערכת הדם דואגת לויסות החום בגוף.

הדם צריך לזרום לכל האיברים שבגוף, גם לאיברים המרוחקים ביותר. לכן הקב"ה ברא לב ששואב את הדם ומזרים אותו הלאה, וכן עורקים וורידים ונימים שהדם זורם בתוכם.

בכתיבת ההסבר הרפואי נעזרתי גם בחומר הדרכה של מד"א, בייחוד בהסבר המעשי אודות התרמת הדם. תודה לד"ר שנער על ההגהה והביקורת.

נוזל הדם מורכב משני חלקים עיקריים: 1. נוזל צלול (פלזמה) שהבסיס שלו הינו מים ומלחים והוא מכיל חומרי מזון ופסולת. 2. תאי הדם: הכדוריות האדומות (שהן נותנות לדם את צבעו), הכדוריות הלבנות ולוחיות הדם (טסיות דם-טרומבוציטים). הכדוריות האדומות מובילות את החמצן, הכדוריות הלבנות נלחמות בזיהומים ומחלות והטרומבוציטים קשורים לקרישת הדם במקרה של פציעה חיונית.

מערכת הדם הינה מערכת סגורה, מעין שקית סגורה הבנויה מצינורות מפותלים מאוד - העורקים והורידים. נוזל הדם ממלא את כלי הדם. הכמות של הדם הזרימה שלו וקוטר כלי הדם קובעים את לחץ הדם. (הלחץ של הדם על דפנות כלי הדם). כאשר אדם מאבד דם, או שקוטר כלי הדם מתרחב, אזי לחץ הדם יורד.

מחזורי הדם

הלב בנוי משתי משאבות מקבילות. הדם מגיע מכל האברים לצד הימני של הלב, משם הוא מוזרם לריאות, פולט את הפחמן הדו חמצני (פסולת מהנשימה של התאים) וקולט חמצן. אחר כך מגיע לצד השמאלי של הלב, ומשם מוזרם לכל הגוף, רווי בחמצן ובכל מה שקלט במקומות אחרים. הדם לוקח את הפסולת מהאברים, ומעביר אותה ליעדה.

הצורך בתרומת דם

אנשים שסובלים מהפרעה במבנה הדם, איבוד דם, או הפרעה בייצור של מרכיבי הדם; זקוקים להשלמה חיצונית של החסר להם. לכן כשמתכננים ניתוח שעלולים לאבד בו דם, מכינים מראש כמה מנות דם להשלמת החסר. וכן במקרה של פציעה ואיבוד הרבה דם, יש צורך להשלים את החסר להם על ידי ערוי דם.

כשאדם זקוק למנת דם, חייו תלויים בתרומת הדם; אם בגלל דחיית ניתוח שמציל חיים, או בגלל פציעה שאין אפשרות לרפואתה. למרות הניסיונות והמחקרים הרבים, לא נמצא תחליף לדם אדם שבה ממקור אנושי - תרומת דם. למעשה כל תרומת דם לחולה הזקוק לה מצילה את חייו.

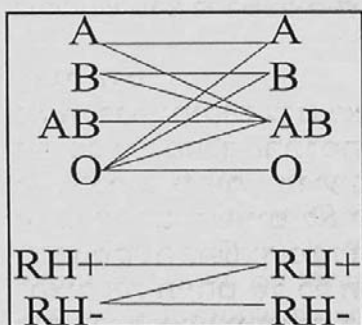
ברב המקרים החולה לא זקוק לכל מרכיבי הדם, ולכן מפרידים כל מנת דם שנתרמת למרכיביה השונים: כדוריות אדומות, פלזמה וטרומבוציטים; וכן לסוגי חלבונים שונים. הרווח בזה

הינו כפול, ניצול מירבי של מנות הדם מכיון שאין מספיק מנות דם, ואפשרות לתת לחולה ריכוז של מרכיב הדם שלו החולה זקוק, מבלי לגרום לעומס של חומרים שמוחדרים לגופו. במכשור מיוחד (פרזיס) ישנה אפשרות להפריד חלק ממרכיבי הדם תוך כדי התרומה, כך ניתן לקחת רק את אותו מרכיב דם שהחולה צריך, ולתרום באופן תדיר יותר. הדבר מצוי בעיקר בתרומת פלזמה וטסיות דם. (טרומבוציטים, ראה מכתב רפואי אודות זה בהמשך).

סוגי דם

הדם נמצא אצל בני אדם בסוגים שונים, המובדלים זה מזה בסוג החלבון שנמצא על הכדוריות האדומות. בכדי שהדם ייקלט בגוף, צריך שסוג הדם יתאים, אחרת הגוף מזהה את הדם כגוף זר, ותוקף אותו על מנת להשמידו. אם נכנסת לגוף כמות גדולה של דם מסוג אחר, החולה בסכנת חיים דחופה ומיידית.

ישנם כמה סוגים של מזהים, הנקראים A B ו-RH. דם מסוג O

הינו חסר המזהים האלו - B A , והוא יכול להיקלט כמעט אצל כל החולים. ישנם אנשים שיש להם את כל המזהים (+RH AB), אז הוא יכול לקבל מכל תורם אפשרי. ישנם מצבים של חלק מהמזהים, +O, -AB, -B, +B, -A, +A.

כפי שצוין, RH הינו מזהה נוסף שטעון גם הוא התאמה בפני עצמו.

מבנה ה-RH שונה ממערכת ABO.

בתרשים נראית התאמת סוגי דם מהתורם (צד שמאל) למקבל (צד ימין)

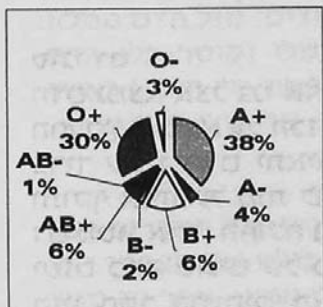
בכל מקרה דחוף, כגון כאשר אין מספיק זמן משום שכל רגע קריטי להצלת חיים, רגילים לתת דם מסוג O, שהוא נקלט אצל כולם. מאידך קל למצוא דם לחולה שסוג הדם שלו הוא AB+, משום שכל סוג דם מתאים אליו.

ישנם מזהים נוספים (כגון סוג K) שהם נדירים יותר, ומטפלים בהם באופן מיוחד.

בנוסף צריך לבדוק את הדם ממחלות, משום שאין שום טעם להציל חולה ובו בזמן להכניס לגופו מחלה אחרת. ישנן מחלות

זיהומיות קשות כמו צהבת ו-HIV. בפרט שלא מדובר על אדם בריא, ואין לו את היכולת להתמודד אפילו עם מחלות קלות. הניסיון המקצועי מלמד שחשוב שתורמי הדם יבואו בהתנדבות, בכדי שהם לא ינסו להסתיר מחלות בשביל להרוויח את כספם. (בארצות אחרות חלק מהתורמים מקבלים תשלום, בעיקר בפרזיס, ומחקרים מראים שבקרבת תרומות אלו שכיחות המחלות גבוהה פי כמה.

שכיחות סוגי הדם

כאשר זקוקים לדם, אין התחשבות בסטטיסטיקה של שכיחות הדם הזה באוכלוסייה וכמה תורמים יש, החולה זקוק למספר מנות מסוים כפי הצורך, ולא ביחס לסטטיסטיקה. כמו כן הצורך בדם נדיר (בעיקר מסוג O) הינו גדול ביחס לשכיחותו באוכלוסייה, בגלל השימוש בו במצבים דחופים.

מאגר הדם

כאשר כבר זקוקים לדם באופן מיידי, אין אפשרות לחפש תורמי דם, מכיון שמהלך ההתרמה והכנת המנה לערוי לוקח זמן. כשמתכננים ניתוח, מודיעים לחולה שעליו לדאוג למספר מסוים של מנות דם. לעיתים לא יודעים מראש כמה מנות דם יצטרכו, מכיון שקשה להעריך כמה דם החולה יאבד בניתוח. כמובן בשביל להציל את חייהם של כל הפצועים, שלא יודעים מראש להתכונן לזה, וכן לביצוע ניתוחים דחופים וכדומה, ישנו מאגר דם. קיומו של מאגר הדם הוכיח את נחיצותו בכל עת, להצלת חיי אדם. תרומת דם למאגר הדם הינה הצלת נפשות.

בארץ הקודש, עקב המצב הביטחוני הרעוע, צריכים להיות ערוכים תמיד לפיגועים ומלחמות ח"ו. כשכבר ישנם פצועים, קצת מאוחר להתחיל להתרים כמויות של מנות דם, משום שהטיפול בדם לוקח זמן.

בנק הדם של מד"א ובנקי הדם בבתי החולים

בנק הדם דואג לכל הטיפול במנות הדם עד להבאתן לחולה. בכל בית חולים ישנו בנק דם הדואג לשמירה על הדם, מיונו לפי סוגים

ואספקתו למחלקות השונות ולחדרי הניתוח. בחלק מבתי החולים ישנה אפשרות לתרום דם, אך הם לא מתרימים את כל הדם שנצרך לחולים שמטופלים שם. כל בתי החולים בארץ הקודש נעזרים בבנק הדם של מד"א.

בנק הדם המרכזי של מד"א דואג להתרמות דם יומיומיות, לבדיקת כל מנות הדם ממחלות, לבדיקת סוגי הדם, לשמירה על הדם במאגר ולאספקתו לבנקי הדם בבתי החולים.

ארגון "לב מלכה"

ארגוני החסד עובדים במקביל ובשיתוף פעולה עם בנק הדם, ודואגים לארגון התרמות דם המונית, להשיג תורמי דם נדיר בעת הצורך, ולאספקת מנות דם מבנק הדם לנזקקים שאינם יכולים לגייס תורמים בכוחות עצמם.

ארגון "לב מלכה" ותיק מאוד בשטח זה, ולפי נתוני בנק הדם הארגון הינו מתרים דם אזרחי גדול במיוחד. כמו כן קיים בארגון מאגר ממוחשב של תורמי דם פוטנציאליים, וכאשר צריכים דם מסוג מסוים, הארגון פונה אליהם. בנק הדם נעזר ב"לב מלכה" לאיסוף מנות דם בהתרמות דם שגרתיות, בעת מחסור בדם וכאשר ישנו צורך דחוף בדם נדיר.

מהלך תרומת דם

כפי שכתבתי לעיל, חשוב מאוד שתורמי הדם יהיו מתנדבים, משום שהדם אמור להגיע לאנשים אחרים, ויש לוודא שאין כל מחלה או גורם בריאותי העלול להשפיע על מקבל המנה. כאשר התורם מתנדב, פוחת החשש שהוא יסתיר את מצבו הבריאותי.

אחרי מילוי שאלון הכולל פרטים אישיים ורפואיים, בודקים את לחץ דמו של התורם. לנשים עורכים גם בדיקת רמת המוגלובין (דקירה קלה באצבע). לאחר מכן רושמים ומחלקים מספרי ברקוד.

עם המספרים והשאלון ניגשים לאחת המיטות הפנויות, שם התורם נמצא תחת פיקוחו של מתרים הדם עד לסיום ההתרמה. המחט והשקית הינם חד פעמיים וסטריילים, כך שהתורם לא יכול להידבק במחלה בגלל תרומת הדם. המחקרים מוכיחים שבריא לתרום דם מידי פעם, וכפי שנתבאר בהרחבה בספר יש בזה מצווה גדולה של הצלת נפשות.

לאחר מילוי שקית של כ-450 סמ"ק, התורם זקוק למנוחה קלה. לאחר שקמים ממיטת ההתרמה אסור להסתובב לפני שתייה של לפחות שתי כוסות, בכדי להחזיר לגוף את נפח הנוזלים שהוא איבד, ולכן אין ללכת ליטול ידיים לפני ששיתים.

טיפול במנות הדם

מנות הדם מוכנסות מיד למגשי קירור. לאחר ההתרמה הן מועברות למעבדות בנק הדם המרכזי, שם בודקים את סוג הדם ומחלות זיהומיות. במעבדה מפרידים בין מרכיבי הדם השונים לפי הצורך והאפשרויות.

חשוב לדעת שהטרומבוציטים טובים לשימוש רק לחמישה ימים, כדוריות אדומות או דם מלא 35 יום, ופלזמה נשמרת מספר שנים. דם מסוג מיוחד (K) נשמר בהקפאה עמוקה למספר שנים.

בגלל קלקול הטרומבוציטים, צריך להתרים דם במשך כל ימות השנה, בעיקר בערבי שבתות וחגים ובימי חופשה וכשיש סמיכות ביניהם.

MAGEN
DAVID
ADOM
IN ISRAEL

BLOOD SERVICES CENTER

מרכז שרותי הדם

לח תמו תשרי
12 ביולי 1999
ס"ד 700-99

לכבוד
חבר אברהם גלדיסון
לב מלכה

תרומת סגירות דם (טרומבוציטים) בכרוני

הדם הוא תערובת של תאים אדומים, תאים לבנים, פלסמה וסחיות. בתהליך מיוחד שנקרא כרוניס אספר לרדום דם חלק אחד מודם - סחיות (טרומבוציטים) - התאים הקטנים בעצירת דמם, באופן רגיל יש עודף של סחיות דם, ואספר לתת חלק מהן ללא כל חשש. החלק שנותר נשדד מחדש חלק ימים אחדים לחלום אלה וכל קנציו את גורלם - לחיות או למות.

כדי לבלע סחיות דם בגמנות שתפסית לעדיו לחיות צריך לאסוף אותן מתוך מנות שנתנו ל"י ששה חודשים לפחות, להפריד את הסחיות מהתאים האחרים באמצעות צנטריפוגה, ולאסוף את כל הסחיות לשקית אחת. בתהליך הפרדה, הנעשה במרות מכשור רומאי מתוחכם, ניתן לבלע סחיות כגמות שחסיס לעדיו אחד מתוך אחד גלגל, המכשיר ממריד באופן אוטומטי את הסחיות מהדם שנתנו, ומחזיר את יתרת הדם לתורם. זהו תהליך פשוט ובטוח, ודומה מאד לתרומת דם רגילה.

התרומה לוסחת בין שעה לשעתיים. תהליך ארוך יותר מתורם דם רגילה, בגלל חומן הדרוש להפרדת הסחיות ממרכיבי הדם האחרים.

התרומה מתבצעת כאשר כמות קטנה של דם רגשאבת מתורוע עוברת למכשיר ההפרדה במקום לרדום ישר מתוך סלסליות, כפי שזה נעשה בתרומת דם רגילה. כאשר הדם נמצא בחוק המכשיר, סחיות הדם מתפצלות וסחיות קטנות. שאר המרכיבים - פלסמה, תאים אדומים ותאים לבנים - מוחזרים לתורם. כל התהליך מתבצע בדקות אחדות בדי אחר.

כל אדם בריא, העומד בדרישות הגביאותיות לגבי תרומת דם רגילה מתאים להיות תורם מדי. טף תורם מסוגל לעד סחיות דם ולמלא את החסר במחזורי רבה. כלליות היות ולוקחים מהתורם רק טרומבוציטים ולא דם, סחור לתורם סחיות דם כל 48 שעות, אך לא יותר מאוסוף של 12 ליטר בשנה בתחום לנחלי משרד הגביאות.

תאם קיימות חופקות לוגיות - בגלל שבתהליך זה נלקחות מהתורם רק סחיות דם ואילו שאר מרכיבי הדם מוחזרים לנח, נמנעות רבות מתופעות הלוואי שאינשים חשים כאשר הם תורמים דם מלא. חלק מהתורמים ירגישו תחושת רדוד ססגוב לשמדיים ולאף גומן התורם. זהו תגובה קלה לחומר מוצק קרישתי דם ששומשים בו בתהליך, ואפשר להסתיק. יתכן שהתורם ירגיש תחושה קלה של קור, אם כן - התורם יתחם בשמיכה והוא יקבל שתיית חם.

התהליך נעזר בהלחץ, אנשים רבים נוטים לקרר תרומת דם עם מחד מהריקות באיטם, אך אין כל קשר, ואין שום סיכון הסתם חסר-תגמלים וביטחון והמחירים מנחים.

ח/ג/כ"א

קיצור הלכות

קיצור ההלכות מקביל בפרקים ובסעיפים
למה שמובא בהרחבה ובביאור לעיל.

פרק א' - דיני הצלת נפשות

א. כל העוסקים, המסייעים והמוסיפים להצלת נפשות, הינם עוסקים במצוה קדושה; וכל המקיים נפש אחת מישראל - כאילו קיים עולם מלא. ובודאי שכן הוא בתרומת דם בזמן הנצרך לה לפקו"נ.

ב. נצטוונו בהשבת אבידה, וביותר באבידת גופו שאנו מחוייבים לחפש אפשרויות להצלה. אולם אין חיוב להסתכן בכדי להציל את הנפש.

ג. בכל מצב של צורך בדם, ישנה מצוה בתרומת דם. וכשיש מצב של פיקוח נפש לפנינו, שאי אפשר לתרום דם על ידי אחרים, אזי מצוה לתרום דם, וכך ראוי לעשות.

ויש מי שאומר שאין בכלל חיוב לתרום דם, אך אשרי חלקו של מי שיוכל לעמוד בזה.

בכל מצב שישנו סיכון לתורם, אינו מחוייב לתרום דם להציל את חברו. מלבד בספק סכנה רחוק הנוטה לצד ההצלה, דייתכן שמחוייב להצלת חברו. ואף פחד גדול ייתכן שהוא כעין סכנת נפשות.

ד. כשיש מחסור במאגר הדם, והרגילות היא שמתחדשים מצבים של פיקוח נפש, בודאי שראוי ומצוה על בעלי סוגי דם נדירים לתרום דם.

ה. לכאורה דינה של תרומת טרומבוציטים שווה לתרומת דם. ואף החשש לסכנה בזה הרבה יותר רחוק.

ו. אין לקחת תשלום בעד המצוה של הצלת נפשות. אך לכאורה אין מניעה בדקירה והוצאת דם תמורת תשלום לצורך מחקר וכדומה.

אין איסור להרבות בכמות הדם הנלקח, כשאין בזה סכנה לתורם.

ז. כשא"א לעשות ע"י אחרים, אין איסור ביטול תורה בשביל לתרום דם. ויש להקפיד למעט בזה ככל האפשר, כגון להתרים בזמנים בהם בלאו הכי הלימוד רפוי, ולערוך את ההתרמה בקירוב למקום הלימוד; וכד'.

פרק ב' - דיני הקזת דם

א. נזכרו בחז"ל דינים רבים מסביב להקזת דם, וחלקם נוגעים לנו במציאות של תרומת דם.

ב. נהגו שלא להקזיז דם (ולכאורה הוא הדין לתרומת דם ולבדיקות) בשום ערב יום טוב ואין לשנות. ובעת צורך רפואי גדול אפשר להקל בפרט לספרדים ובפרט בשאר ערבי חגים מלבד ערב שבועות (והושענא רבא).

ג. נזכרו בגמ' ובפוסקים עוד זמנים, ופירטתי אותם לעיל בארוכה.

ד. ישנם פרטי דינים רפואיים בתרומת דם, ובימינו השתנו הטבעים. אולם בדברים הקלים מה טוב להקפיד, כגון לא לעמוד מיד אחר שהקזיז דם, וכן לא להקזיז ממי שבא מן הדרך אם יש אחר.

וכן נזכר דאין להקל בסעודת הקזת דם.

ה. לכתחילה אנחנו לא מארגנים התרמות דם בחוה"מ.

ו. יש ליטול ידיים (בלא ברכה) אחרי תרומת דם (ולא בבדיקות דם), אולם יכול לברך ברכת הנהנין ולאכול ולשתות קודם שנטל ידיו (אם לא נגע במקומות המכוסים וידיו נקיות).

אפשר ללמוד ולשתות תוך כדי תרומת דם.

אם אינו צמא לא יברך על המים (ששותה אחרי תרומת הדם), אלא אם כן יש בהם טעם.

פרק ג' - דינים נוספים

- א. אין קפידא לכהנים להתעסק במנות דם. וגם אין צורך לקבור מנות דם שנפסלו.
- ב. הצורך התמידי במנות דם אינו מתיר להקל בגדרי הצניעות המקובלים.
- ג. כל מקרה של נזיקין הוא נידון בפני"ע, וצריך שאלת חכם. בכל אופן מן הראוי לבקש את מחילת הניזק.
- ד. אין מניעה לקבל מנת דם שנתרמה מאוכל נבלות וטרפות.
- ה. אף שיש מצוה בתרומת דם, היא לא מצדיקה להיחשף למושגים העלולים להפריע ליראת שמים.

פרק ד' - שעת חרום בשבת

א. מצות שבת חשובה עד למאוד. במצב של פיקוח נפש מצוה לחלל שבת להצלת החולה, אבל אסור לחלל שבת לצורך הצלת רכוש או לצורך משפטי כלשהוא.

ב. אם אפשר לעשות את אותה פעולה מבלי לחלל שבת, או באופן בו האיסור קל יותר, כגון בשינוי - מדרבנן, אזי צריכים לעשות כך. ובפרט בדבר שאינו ממש צורך החולה (ואף לספרדים), וכגון בתרומת דם.

ג. חובה לעשות את כל ההשתדלויות שלא להגיע למצב בו אין מלאי מספיק של מנות דם בשבת.

ד. כשנוצר מצב של צורך בדם, הגובל בפיקוח נפש ח"ו (כגון מלחמה וכל מצב שאינו צפוי מראש), ואין במלאי (במאגר הדם) מספיק מנות דם, אז יש להתרים דם בשבת.

מתרימים דם בשבת גם עבור מאגר הדם, במה שהנסיון מורה שחסרונו גובל בפיקוח נפש, ולא יהא ניתן להתרימו לאחר השבת.

ה. פירטתי לעיל בארוכה את הצעתי להקל בחומרת האיסורים בהתרמת דם בשע"ח בשבת.

ו. במצב בו צריכים להתרים דם ביום הכיפורים, אסור לתורמים לאכול ולשתות אם לא במצב של פיקוח נפש (לתורם), ופירטתי לעיל בארוכה את הצעתי ליישום הלכה זו.

ניהול מרפאה - יהדות הלכה למעשה

מרפאת ט.ר.מ. מנוהלת ברוח המצוות שיש ברפואה: "ורפא ירפא", "לא תעמוד על דם רעך", "ואהבת לרעך כמוך", ומצות השבת אבידה.

בטר"מ מקפידים להדר בכל הקשור לטיפול הרפואי. לא רק אתרוג נאה אלא גם מרפאה נאה וטיפול רפואי נאה.

בטר"מ נעשות מלאכות בשבת על ידי צוות מקצועי - שאינו יהודי. באופן שאין חשש לחלול שב"ק - ברמה מקצועית מעולה, כך שניתן לטפל גם במחלות דחופות שאינן פיקוח נפש.

מצות גמילות חסדים מנחה את טר"מ: אנו מעניקים טיפול רפואי פרטי במחיר מוזל, נמוך ממחירי הטיפול במוסדות ציבוריים.

בטר"מ משקיעים מאמצים להדריך את הפונים בכל הקשור למתלתם ולעזרה ראשונה בכלל.

אנו בטר"מ רואים את עבודתנו כעבודת קודש, כשליחי הבורא שצוה עלינו לעסוק בהצלת הנזקקים לטיפולים דחופים.

אנו תפילה כי הקב"ה ימלא רחמים עלינו וישלח רפואה שלמה לכל חולי ישראל.

טיפול רפואי מידי ט.ר.מ. בע"מ
בנין מגן דוד אדום רח' המ"ג 7 ירושלים
טל. 02-6521748/6522607 - פקס: 02-6535078
www.terem.com

לכבוד

הרב אהרן לייב אברמן שליט"א
הרב אברהם יעקב גולדמינץ שליט"א
ארגון "לב מלכה"

שלום וברכה,

ברכותינו להופעת ספרכם "בדמיון חיי", העוסק בהלכות הקשורות לפיקוח
נפש. ומעניין לעניין באותו עניין רצינו להוסיף:

קול קורא

בעניין בטיחות בבית מניעת תאונות ובעניין האיסור "ולא תשים דמים בביתך"

רבות הפגיעות ר"ל בילדים ובבני הבית מתאונות ביתיות. מרפאת ט.ר.מ.
בבנין מגן דוד אדום מטפלת מידי שנה באלפי מקרים של כויות, חתכים,
נפילות ובליעת חומרים מסוכנים לא עלינו. חובה קדושה על כל אחד ואחד
להקפיד באופן חמור ביותר במצות "ולא תשים דמים בביתך". להלן הנהגות
רצויות להגברת כללי הבטיחות בבית:

יש להחזיק בבית אביזרים של עזרה ראשונה לעת הצורך.

כל התרופות, טבליות וסירופים למיניהם יישארו סגורים במכסים בכדי
שתינוקות לא יצליחו לפתוח.

בעת הבישול יש לשמור שלא תהיה לילדים דרך לנגוע בכיריים או בכלי ראשון
בעודם חמים.

חומרי ניקוי רעילים יש לסגור בארונות נעולים, ובדאי לא להשאיר אותם
פתוחים.

צריכים לבדוק שכל חוטי החשמל והשקעים יהיו מבודדים כראוי.

למנוע מתינוקות לשחק בצעצועים עם חלקים קטנטנים שיכולים לבלועם ח"ו.
להשגיח כל הזמן על תינוקות באמבטיה, ולבדוק בזהירות שהמים אינם חמים
מדאי.

להימנע משימוש בתנורי נפט בחדרים סגורים.

לשמור ליד הטלפון מספרי חירום, ולשכן לכל בני הבית מס' טלפון 101 לחומנת
אמבולנס.

**ויהי רצון שבזכות ההקפדה והזריזות במצוה דאורייתא זו יגן
עלינו שומר ישראל ממרומים, ונוכה לנחת, לשמחה, ללימוד
התורה לשמה, ולהשראת השכינה בתוכנו אמן.**

לעילוי נשמת

הר"ר צבי בן הר"ר אברהם אליעזר

נלב"ע י"ח תמוז ה'תשנ"ח

ת.נ.צ.ב.ה.

תרומת בנו הרב יעקב הוס

לעילוי נשמת

אברהם דב ב"ר צבי זאב

מינה בת ר' יהושע

חנניה יוס טוב ליפא ב"ר נתן

בלומה בת ר' אריה צבי

מלכה בת ר' יהושע

דוד ב"ר אברהם דב

ת.נ.צ.ב.ה.

נתרם אמבולנס לארגון "לב מלכה"
לעיינ ר' שלמה זבולון בן דוד ז"ל
גומל חסדים בגופו ובממונו
נלב"ע כ"ב תמוז תשנ"ו
ת.נ.צ.ב.ה.

נתרם אמבולנס לארגון "לב מלכה"
על ידי
קהילת לאווי
אירופה

לעילוי נשמת

הר"ר שלמה זלמן ב"ר אברהם
ת.נ.צ.ב.ה.

נתרם ע"י חתנו הרב מנדל הורביץ

אודות ארגון "לב מלכה"

ארגון "לב מלכה" נוסד בשנת ה'תשמ"ט, בעידודו ובנשיאותו של הרה"ג הרב משה הלברשטאם שליט"א. הארגון מהווה מרכזי עזרה ועידוד לחולים בכל רחבי הארץ.

יו"ר ומייסד הארגון, הרב אהרן לייב אברמן, מלווה ומנהל את כל הפעילות הענפה, והכל בהתנדבות גמורה, כשהמטרה הנעלית של הצלת חיי אדם נוסכת בו כחות על אנושיים להשקיע ימים ולילות.

פעילות הארגון נעשית באמצעות צוות מתנדבים הפרוסים בכעשרה סניפים. ועם הדרישה והביקוש, הארגון הולך ומתפרס; והכל - לרווחתם ולעזרה לחולי ישראל.

פעילות הארגון: מענקי דם, דם נדיר, טרומבוציטים, שירות אמבולנסים חינם, מכשירי רפואה, גמ"ח תרופות, עזרה לחולים, סידור הטסות לחו"ל, טיולים ומסיבות לילדים חולי דיאליזה וסרטן.

הארגון ממומן באמצעות גיוס תרומות, בהמלצת הרבנים הגאונים גדולי ומאורי הדור שליט"א. לפי פסק הלכה ניתן לתרום מכספי מעשר כספים.